

ห้องสมุดสัณทิว

895.911

5344

โคลงอุกฤษพัทลุง

ตำนานจินตควิ์แต่ง เป็นโคลงสุภาสิต

พิมพ์ครั้งที่ ๒

ที่โรงพิมพ์ไทย ณ สพานยศเส

พ. ศ. ๒๔๕๗

คำนำ

หนังสือเรื่องนี้ เป็นโคลง ซึ่งกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณชั้นก่อน ได้ขอแรงผู้ที่เป็นจินตกวี แต่งขึ้นเป็นโคลงสุภาษิต แล้วดงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์วชิรญาณพิเศษ เป็นคราว ๆ ไป คราวหนึ่งก็ดงเรื่องหนึ่ง ทำนองเดียวกับโคลงพิพิธพากย์ ซึ่งว่าด้วย รัก, ชัง, แกรง, อ่อน. เป็นต้น อันได้ดงพิมพ์แต่เมื่อเร็ว ๆ นี้ แต่โคลงพิพิธพากย์เรื่องหนึ่งว่าด้วยการตั้งเตี่ยว คราวนี้เรื่องหนึ่งว่าด้วยการสองตั้ง อันเป็นปฏิบั๊กซ์ตรงกันข้าม กล่าวรวมกัน จึงให้นามว่าโคลงอุกฤษพากย์ เป็นเรื่องที่กรรมการเห็นว่า สมควรจะรวบรวมดงพิมพ์เป็นหมวดเดียวกัน แต่ได้พิมพ์ครั้ง ๑ แล้ว ยังไม่เพียงพอ จึงได้ให้พิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๒

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ. ศ. ๒๔๕๗

สมมตอมรพันธ์

โคลงไศพบุทธไทรยางค์

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑	ปราษฎ์แดงดำริห์ด้วย	ไทรยางค์
	ไศพบุทธมหาคหฬคปาง	ก่อนอ้าง
	เปนมมาคิกาทาง	บัณฑิตย์ แสงงเฮย
	หวังสวัสดิ์จตุกษัตริ์ร้าง	ตีบตร้องศุภมต ๑

สามสิ่งควรรัก

ความกล้า ความสุภาพ ความรักใคร่

๑	ควรกล้ากล้าถ้าวถ้อย	ทั้งหทัย ทั้งไช
	สุภาพพจนภายใน	จิตรพร้อม
	ความรักประจักษ์ใจ	จริงแน่ นอนฤ
	สามสิ่งควรรักน้อม	จิตรให้สนิทจริง ๑

สามสิ่งควรม

อำนาจปัญญา เกียรติยศ มีมารยาทที่ดี

๑	ปัญญาดีกล้า	เดิศจิต
	อำนาจศักดิ์ศรีสูงส่ง	มังข
	มารยาทเรียบร้อยดีงาม	ตั้งมั่นเจียม งามนอ
	สามสิ่งควรจักตั้ง	แต่ข้อตรงเดิรมิ ๗

สามสิ่งควรเกลียด

ความทุรกาย ความหยิ่งกำเริบ อคติปัญญา

๑	ใจบาปจิตรหยาบร้าย	ทารุณ
	กำเริบเอิบเกินส่งกุด	หยิ่งก้อ
	อีกหนึ่งห่อนรู้คุณ	ใครปลุก ผังแ
	สามสิ่งควรเกลียดท้อ	จิตรท้ออย่าส่งมาน ๗

(๔)

สามสิ่งควรมีนดี

งาม ตรงตรง ไทยแก้ตน

๑	สรรพางค์ไธภาคย์พร้อม	ฉัญลักษณ์
	ภาตติจิตตประจักษ์	ชื่อพร้อม
	เป็นคู่ชโศคตนรัก	การชอบ ขรรมนา
	สามสิ่งควรชกน้อม	จิตรให้ยินดี ๑

สามสิ่งควรปรวฤตนา

ความสุขสบาย มิตรสหายที่ดี ใจสบายปรุโปร่ง

๑	ศุขกายวายโรคร้อน	วิภาณ
	มากเพื่อนผู้ฉานการ	ชีพได้
	จิตรแผ้วแผ่องตำราณ	รมย์ศุข เกษมแฮ
	สามสิ่งควรจกให้	รับร้อนปราณนา ๑

(๕)

สามสิ่งควรรออันวอนขอ
ความเชื่อถือ ความสงบ ใจบริสุทธิ์

- ๑ ศรัทธาทำจิตรหมั่น คงตรง
สงบรับดับประสงค์ ตั้งเศร้า
จิตรต่ออดปราศสิ่งพวง วุ่นซุ่น หมองแผ่
สามถ้วนควรรอไม่เฝ้า แต่ตั้งอธิฐาน ๗

สามสิ่งควรรับถือ
ปัญญา ฉลาด มั่นคง

- ๑ ปัญญาตรงตริต้า ฤกหลาย
ฉลาดยิ่งตั้งแยบคาย คาทรู้
มั่นคงไม่คั่นคลาย กตอนกดับ กตายนะ
สามสิ่งควรกอบกู้ กับผู้นับถือ ๗

(๖)

ตามสิ่งควรระชวย
ใจอารีสุจริต ใจดี ความสนุกนี้เบิกบานพร้อมเพรียง

๑ สุจริตจิตรโอบอ้อม	อารี
ใจโปร่งปราศราคี	ชุ่มช้อย
สิ่งเกษมสุขเปรมปรี	ตาพริ้ง พร้อมแฮ
ตามสิ่งสมควรต้อง	ชอบต้องยินดี

ตามสิ่งควรสงไสย
ขย หน้าเนื้อใจเสื่อ กลับกลตอก

๑ ค่ายอวยกย่องเทียร	ทุกประการ
ภักตร์จิตรผิดกันประมาณ	ยากรู้
เวรวิภตถักพถันขาน	คำถถัม พถันญา
ตามถ่วงควรถั่วผู้	พะพ้องพิงแกลง ๑

(๗)

สามสิ่งควรละ

เกียจคร้าน วาจาฟั่นเฟือน หยอกหยาบแลแสดง
ฤทธิศอก

๑ เกียจคร้านการทำงานทั้ง การตน กัด
พุดมากเป่าเป่าเปิดองปน ปดเหถัน
คำแสดงเด็ดแทงระคน คำหยาบ หยอกฤ
สามสิ่งควรทั้งวัน ขาดสิ้นต้นตาน ๑

สามสิ่งควรจะกระทำให้มี

หนังสือดีดี เพื่อนดี ใจเย็นดี

๒ หนังสือสอนตั้งข้อ วิทยา
เว้นบาปเดาะกัตยาน์ มิตรไว้
หนังสือปราศโทษา คดีห่อ ใจเยย
สามสิ่งควรให้มี มากยังยืนเจริญ ๑

(๘)

ตามสิ่งควรจะห่วงแทนญาติผู้รักษาเพื่อ
ชื่อเสียงยศศักดิ์ บ้านเมืองของตน มิตรสหาย

๑ ความดีมีชื่อทั้ง ยศถา ศักดิ์เฮย
ประเทศเกิดกุดพงษา อยู่ยัง
คนรักร่วมอธยา ไสริยศุข ทุกข์เฮ
ตามสิ่งควรสงวนตั้ง คอผู้ผู้เบี่ยน ฯ ๑

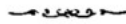
ตามสิ่งควรครองไว้
กิริยาที่เป็นในใจ มั่งง่าย วาจา

๑ อากาธันเกิดด้วย หน้าใจ แปรฤา
ใจซึ่งรีบเร็วไว ก่อหนรู้
วาจาจักพูดใน กิจสม สรรพแผล
ตามสิ่งจำทวัผู้ พัทักษณ์หมั่นครองวัง ฯ ๑

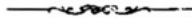
(๘)

สามสิ่งควรเตรียมเพื่อ
อนิจจัง ชรา มรณ

๑	ตั้งใจในโตกยัดวัน	เปลี่ยนแปลง
	หนึ่งชราหยาบแรง	เร่งวัน
	ความตายคิดตามดวง	ทำชีพ ประโยชเยย
	สามดวงควรคิดค้น	คติรู้เตรียมคอย ๆ

๑	จบสารสืบหกเค้า	คณนัมภ์ หมวดแฮ
	หมวดตะด้ามคิดสรรพ	เดรั้งตั้ง
	เพนสี่สืบแปดฉบับ	บอกเยี่ยง อย่างแฮ
	ตามแบบบชาคห้วน	เดรั้งแก้วบริบูรณ์ ๆ

สารบัญ

ว่าด้วยคัมภีร์ตาย	หน้า ๓
ศัพท์ทบ โปรง	๔
ศัพท์ชวาซ้าย	๖
ศัพท์ศุค	๘
ศัพท์ทกว้างแคบ	๑๓
ศัพท์เหลือขาด	
ศัพท์หยาบตะเอียด	๑๖
ศัพท์ต้ววงมัต	๑๘
ศัพท์ฝัดคดอง	๒๐
ศัพท์คดตรง	๒๒
ศัพท์รุ่งเรืองเต็มทราม	๒๖
ศัพท์รอนเย็น	๓๐
ศัพท์หนานาง	๓๓
ศัพท์แรงเนือย	๓๖
ศัพท์รุ่งรังเรียบร้อย	๓๘
ศัพท์งายยาก	๔๓

ศัพท์ใต้โครงกระดาษ	หน้า ๔๔
ศัพท์เก่าใหม่	๔๕
ศัพท์เปรียบเทียบ	๔๗
ศัพท์ยาวสั้น	๔๘
ศัพท์คมตอ	๕๓
ศัพท์ดำก่อน	๕๕
ศัพท์นำหลัง	๕๗
ศัพท์หอมเหม็น	๕๘
ศัพท์โกัด โกัด	๖๓
ศัพท์ตลกตลก	๖๖
ศัพท์ในนอก	๖๘
ศัพท์เหม็นบ้าน	๗๐
ศัพท์อึ้งเงียบ	๗๗
ศัพท์ใหญ่เด็ก	๘๐
ศัพท์บนต่าง	๘๖
ศัพท์หย่อนคั่ง	๘๓
ว่าด้วยเพื่อนฝูง	๘๒
ศัพท์เหนียวเปราะ	๘๖
ศัพท์พ่วงเต็ม	๘๘

โคลงอุภัยพากย์

โคลงว่าด้วยคัมภีร์

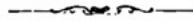

๑	จักจัตติวิภาคัน	กัมภีร์
	เป็นคัมภีร์คัมภีร์หมาย	มันได้
	เรียงเรียงเทียบบรยาย	แจกแยก ออกนา
	กะถูกฤทธิให้	ปราชญ์คัมภีร์คัมภีร์
๒	นับหนึ่งเป็นคัมภีร์	ภาษา
	ปลายเปลี่ยนแปลงนา	นับใช้
	ในสยามนับตามนา	หีบง บอกละ
	จักจะส่งไรได้	ว่าคัมภีร์คัมภีร์
๓	ตัวเหตุเป็นคัมภีร์	ผลหลาย
	เหตุหากเป็นคัมภีร์	สืบด้าน
	ผลจึงเกิดเป็นคัมภีร์	แปลกแตก ต่างนา
	มีคัมภีร์คัมภีร์	แบบขนานแนม
๔	ได้โครกเป็นเหตุให้	เกิดอา พาชะ
	คือโครกคัมภีร์	คัมภีร์
	ได้โครกนับเป็นคัมภีร์	เหตุกราก โครก
	โรคเรียกว่าคัมภีร์	ที่อ้างเป็นคัมภีร์

๕	๕
๖	๖
๗	๗
๘	๘
๙	๙
๑๐	๑๐
๑๑	๑๑
๑๒	๑๒
๑๓	๑๓
๑๔	๑๔
๑๕	๑๕
๑๖	๑๖
๑๗	๑๗
๑๘	๑๘
๑๙	๑๙
๒๐	๒๐

๑๐	ความทิวเป็นเหตุให้ หากฤษตามมีจน ใครจักนั่งนอนทน ความอึดเป็นปลายต้อง	ชวายนอน อึดท้อง ทิวอยู่ ไฉนนา กับต้นความทิว
๑๑	ความเกิดเป็นต้นแห่ง ข่อมทราบโดยแพร่หลาย แต่ใครบชอนชวายน ยอมเกิดยอมตายมี	ความตาย โตกนี้ จักตะ ถ่วงนา ปิ่นทั้งชายหญิง
๑๒	บคิดหาสิ่งสูง เฉยรักชราชาหาย พบศุขก็เพลินหลาย อันเกิดทนตายย้อน	เกิดตาย เหตุร้อน ด้มทุกข์ เตี้ยเฮย ยอกช้าเวี่ยนวน
๑๓	เกิด ภายกอบก่อดังร้าง แก่ ก่อพิการวาน ใช้ ตามคิดประหาร ตาย ก็มาตัดต้น	ตั้งขาร ชื่นเฮย รุกวัน จนบอบ ช้ำแฮ รากให้ขาดสูญ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

โคลงศัพท์ที่บ ไปรุ่ง

๑	ข้าพเจ้าจำต้องรับ
แต่ดงศัพท์ที่บ ไปรุ่งจำ
เพราะคราวขาดผู้นำ
เพื่อยงปราชญ์อย่าพ้อ	เรียงคำ โคลงนา
แนกข้อ
โคลงตั้ง พิมพ์แสร
เพราะร้อยเร็วโมง
๒	คำที่บแม่จกแจ่ง
คือสิ่งที่เรียงซิด
คำไปรุ่งก็ตรงผิด
คือสิ่งที่เรียงร้อย	โดยพิศ ดาวฤ
ช่อน้อย
กันกตัม ชำมแด
ระกะกว้างห่างราย
๓	ตามจริงที่บไปรุ่งต้อง
มีที่บเห็นเทียบจับ
มีไปรุ่งเทียบที่บกตัม
สองสิ่งต่อกันให้	เกิดดำหรับ กันนา
ไปรุ่งได้
เห็นที่บ หนักพ้อ
ทำรู้คิดดิน
๔	ที่บไปรุ่งแม่ควมไซ้
แต่ดงโทษคุณต่างตาม
นัยหนึ่ง ไปรุ่งเดวทราม
นัยหนึ่งที่บชวร้าย	กับควม ปวงเฮย
ยักย้าย
ประดงศที่บ คี่แสร
ไปรุ่งนั้นเป็นคี่

๕ ทิมคั^๕ไปรง^๕ชว^๕น^๕
 ๑ ค้อพฤกษ^๕ไบเบียด^๕
 รัมแต^๕รัมฝน^๕
 พฤกษชาติไบไปรง^๕ร้อ^๕
 ๖ ไปรง^๕ค^๕ทิมชว^๕ร^๕
 ผู้ฉาดค^๕มัญญา^๕อัน
 อาจเห็นปรุไปรง^๕มัน
 ผู้ทิม^๕มัญญา^๕
 ๗ ทิมไปรง^๕ค^๕ชว^๕กา
 ทิมไปรง^๕เป็นค^๕ขัน
 ถือทิม^๕ว่าค^๕พด^๕ัน
 ถือไปรง^๕ว่าค^๕ัน^๕
 ๘ ไซแต่^๕ทิมไปรง^๕นี้
 ปวงโลกย^๕ถ้วน^๕หัน^๕เห
 ดิ่งเที่ยงแต่^๕เพียง^๕คะ^๕เน
 ควร^๕สตะ^๕ทั้ง^๕โลก^๕ย^๕นี้

ในวิธ^๕ คัง^๕ฤ^๕
 แน่น^๕ช้อ^๕
 เพราะ^๕ทิม^๕ แด^๕นา
 แด^๕ร้าย^๕เพราะ^๕โห^๕รง
 จัก^๕พด^๕ัน^๕ เห็น^๕เฮ^๕
 รอม^๕ร^๕
 เปน^๕ประ^๕เด^๕ริ^๕ฐ^๕ แด^๕พ้อ^๕
 ๑๒ คน^๕น^๕เด^๕ว^๕ท^๕ราม
 ๑๓ ก^๕ก^๕น^๕ น^๕น^๕แด
 ๑๔ แข่ง^๕ช้อ^๕
 ๑๕ ไปรง^๕ชว^๕ แด^๕นา
 ๑๖ ทิม^๕ร้าย^๕ตั้ง^๕แด^๕ตง
 ๑๗ ป^๕ร^๕ว^๕น^๕เป^๕ร^๕ เต^๕ย^๕ว^๕นา
 ๑๘ บ^๕น^๕น^๕
 ๑๙ น^๕ิก^๕ไม่^๕ เห็น^๕เด^๕ย
 ๒๐ หลัด^๕ก^๕ให้^๕ไ^๕ก^๕ด^๕สุ^๕ญ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์

โคลงศัพท์ชวชาลัย

๑	ถึงคราวโคลงศัพท์ชว	ชวาต้อง
	จำส่งเสนอไต่ตรมอ	ปราชญ์ผู้
	เวลาไม่มีครอง	ตรีเด็ก คัดเคย
	ดีกว่าเรียงรวมรั	เด็กน้อยออกแดง
๒	ผิดจะแจ้งนี้ชว	ดำ โนนแ
	ปดายวรคชวาแรกจำ	เรียกชว
	ชวชวาแห่งชนทำ	ทานอ่าน นินนอ
	ผิดแห่งกระตาศชว	อยู่ชวเป็นชวา
๓	นานาพักคตุง	ทวยด้คว
	มีส่วนเฉยงดำคัต	ต่างได้
	แต่มีมขจิงชว	ต้องส่วน นินนอ
	ภักตร์ออกโงชวาได้	แต่ชวไปเหนือ
๔	โตเหลือจับส่วนหน้า	ฤทถัง
	เฉกถูบีนกตมยง	กดำวรู
	เพราะตามตั้งที่ตั้ง	เกตส่วน ได้นา
	บางคาบหมายเหมือนผู้	ภาคหน้าหากัน

๕ การฉิมเวียนนกด้าวซ้าย
 เวียนนาคเวียนเจดีย์
 ส่วนของสิ่งที
 เป็นชื่อการเวียนข้าง
 ๖ ถึงรเมียดบรูว่า
 ๑ ตรงวัดท่นชนเวียนปธาน
 จัดเป็นภาคภักตร์การ
 ในเหล็กเกดยวดตั้งชชน
 ๗ แสดงในตำแหน่งซ้าย
 ถราพกพระค้ำดา
 หมายการนั่งเฉยงขวา
 เวนเหตุเรียกโดยคั้น
 ๘ ในรัชกาลตั้งเจ้า
 ตำแหน่งพระครูพระ
 หมายตามชื่อทิมะ
 คอทกษิณอุครครั้ง
 ๙ เป็นราชภัก์คูคัง
 ฤาคู่ต้องกรมควร
 คั้นเหตุเรียกกงขบวน
 โดยพระปรัศราขร้อง

ขวามือ อยู่ซ้าย
 คั้นอ้าง
 ปราย เวียนแด
 ส่วนหน้าหาเทียน
 ไทนสถาน น่านา
 เฟ่งนิน
 เวียนเช่น นินเน
 ขดโตตั้งแดง
 ขวาครา นินอ
 คู่ตั้น
 พระทศ พดเศ
 ขอดเค้าออกไซ
 คณะ สองเฮย
 โปรตตั้ง
 ครมุข บูรพ์เศ
 ยกชนฉัตรเบญจ
 ตามมวณุ กรมฤ
 คู่พร้อง
 แบบแท้ แดนา
 เร็ยกซ้ายแดงดำ

๓๐ บางคำกรมค้ำซ้าย
คือแบบรวมกรมค้ำ

กงทหารไซ้ทหารณั
บางว่าคำดาเค้า

๓๑ โดยยังอ้ออย่างผู้
ผู้ยัดถ้อโดยศำ
ผู้ฟังแต่บกำ
ถ้อแต่โดยเฉวียงนั

๓๒ อ, การนอนเรี่ยกซ้าย
ซากร้ยไซภาค

โหราศำครแต่ดงใน
ตามส่วนอากาศพัน

๓๓ บางขานขวายังอ้าง
บางว่าขวาเดวทน
บางถ้อไปเที่ยงถด
คำที่ขอบจักแก

๓๔ เวียนเทียนเมืบนั่งทง
ขวาขอบเฉวียงคำเนียน
ดาบทหารใหม่ขอบเพียร
เพราะศอกกรบยาถ้าย

ขวาณั นนอ

อยู่เกล้า

ตามพระ ปรีศแต่

ค้ำซ้ายขวาขตั้ง

รับคำ ถอนเฮย

ชื่อช

หนดโตตร ค้งแต่

พระค้งตมญา

ขวาเอน

ถูกพัน

การนับ ถมนอ

ขรรถไ้วต่องตถาน

มกต กิจธา

เห็นอยแท้

การต่าง กั้นแต่

ค้อให้คความมรเมียด

หอยเวียน

ว่าร้าย

ผู้กส่วน ซ้ายนา

ทำให้ห้ายชาญ

๓๕	ยุดตถ์ถานที่คถ้าย	คถ์ถกัถ
	ชวถยัถพุทชถถถถถถถถ	ถยถถถถ
	ถยถถถถถถถถถถถถ	คถถถถถ ถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ชถถถถถถถถ
๓๖	ถถถถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ ถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ ถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถถถถถถ

หม่อมเจ้าประภากร

ถถถถถถถถถ

๓๗	ถถถถถถถถถ	ถถถถถถ ถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถถถถถ
๓๘	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ ถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถ ถถถถถ
	ถถถถถถถถถถถถ	ถถถถถถถถถถถ

๓ คี๋ห่มุ่เด่นเบย
ต้องฝ้ายหมายถุกคาค

ตั้งสรรพพะนันมาค
รบศึกคดอคบุตรแก่

๔ เป็นคี่จำค้องคู้
ส่วนคี่คู้ฉินไค

เหมือนคินทักถมไฟ
นามรูปไชยไวยคั้น

๕ • คู้เออกรหัดทัง
ต้องอนาคาปน

คู้ด่ามดักทาดด
คู้คู้แปคคนอ้าง

๖ คี่เตยวเตยวเตยพร้อม
ชาติคู้จากเทวะ

ทุกชาติเทยวตามประ
ได้คร้วร้วรรมลี้

เจ้าพระยาศรีธรรมราช (เวท) เมื่อยังเป็นพระยาราชวราณุกต

โอบกบาค ทอดเซย
ผิดแพ้

กมดมุง เมอดฮา
กิจถ้อยคคี่ความ

ฮาไศรย กั้นเซย
คู้จนัน

ฮาทิกย์ จันทรแฮ
เท้จเท้บาปนญ

มรรคผล
เบตียนดว้าง

ไศคะ บันฮา
อนันนไทนเสมอ

ค้อพระ พุทธฮา
ทักก

จญจวบ
โตกย์ถั่วควะโตสุญ

โคลงศัพท์กว้างแคบ

๑	จักแดงโคลงกว้างแคบ	คุณศัพท์
	แต่ย่อพอดวันกับ	ตรีถ้อย
	จำเรียงร่วมเร่งฉับ	เร็วส่ง พิมพ์พ้อ
	วันตรีวันตรวดจ้อย	นักพลังขอรภัย
๒	มันยัดลักษณะด้าย	คลังกัน นแด
	กว้าง,ใหญ่,แคบ,เล็ก,มัน	เปรียบได้
	กว้างรองพิศค่อนันต์	ไนที่ ควรนา
	แคบก็รับรองได้	แต่หยอตั้งประดงค์
๓	ผู้ท่งจิดรเฮอ	เฮาฐู ท้วเฮย
	ญาติมิตรช่วยอนุถ	รอบข้าง
	กอบกิจไม่คิดสูญ	เสียเปล่า
	นับว่าเป็นจิดรกว้าง	หนึ่งได้ ไนคน
๔	หนึ่งชนความคิดสั้น	สุดเหนียว แน่นขอ
	กอบกิจแต่ผู้เดียว	ถ้วนได้
	ยามขัดคับแค้นเหลือว	หาเพื่อน ยากเฮย
	นับว่าจิดรแคบให้	เหตุรำคั้น

๕ ผู้บุญญาວິงຄ້ຍ
 ๑ มิวทย์ประพตจิตรดี
 น้บกว้างอย่างหนึ่งมี
 ชนใดควิทยาน้อย
 ๖ บรรดาพิศุทัง
 ๑ กว้างแคบจำเพาะหมาย
 กว้างดีแคบกุดบถาย
 กว้างชั่ว,แคบดี,ให้
 ๗ • ศวรเห็นอนิจได้
 ๑ ย่อมผลัดเปลี่ยนพืงดำ
 ปวงโลกย์ ไม้มีกำ
 ปวงกิจปวงจิตผู้

ทางกระวี
 เรียบร้อย
 คู่แคบ ช้ำมแช
 แคบด้วยปัญญา
 ปวงหลาย ก็ดี
 ที่ไซ้
 เป็นชั่ว
 เปลี่ยนร้ายดีเป็น
 โดยธรรม หนึ่งนา
 เห็นกรู
 หนดแน่ ดงนอ
 เปลี่ยนได้คู่ๆเดียว

พระพจนปรีชา (ม. อ. ตำเริง)

โคลงศัพท์เหลือขาด

๑	จับบทเหลือขาดเค้า	ตามเห็น
	โดยอนุมาณพอเป็น	เหตุอ้าง
	พิศุคและร้อนเย็น	ทุกซัซซ กัด
	รวมรูปแตนามข้าง	โดยยทงฝ่ายธรรม
๒	จักดรรเหลือขาดช	โดยลักษณะ รูปเส
	คือพิศุคซึ่งประจักษ์	รูปน
	หนึ่งน้อมจิตรพำนัก	ในสิ่ง ปวงนา
	เรียกว่านามธรรมอัน	ยากอ้างอนุสันช
๓	หนึ่งภทรูปภาชนทง	ดรรพพิศุ คุเสย
	มีขอบมีแบบดัก	เขตรไ
	เกินหย่อนขอบแบบชัด	ชือขาด เหลือเส
	มีจอกขันเครื่องใช้	ไต่ระคูปเนประธาน
๔	อีกฐาน, นิมขัง, ทัง	วัดสวน ส้อมเนอ
	น้อยมากตามแต่ควร	คาดกน
	เหลือขาดกว่าจำนวน	ถนัดแน่ รัสเย
	ด่วนรูปอาจรัส	หนึ่งนพ้อเห็น

๕ จักเป็นเหตุชราช้าง

๑ ทักษะเขตนาถาม

รักชงชวักความ

ฐานหลักขาดเหลือดี

๖ ยุมตชงยกกล่าวอ้าง

๑ เป็นแต่คาคประมาณใจ

รอนเย็นทกชชชเฝือ

เหมาว่าขาดเหลือร้อง

๗ ยงทเหลือขาดมั่น

๑ เดกเช่นชนกถ่าวชาน

เหลือบ่างขาดบ่างงาน

หนึ่งว่าขาดเหลืออตุ้ม

๘ ย่อมคงมีข้างหนึ่ง

๑ มีขาดเหลือบปรา

มีเหลือขาดคงหา

เฉพาะแต่ตั้งเดี่ยวแม่

๘ จักตั้งนเหลือชงให้

๑ เหลือทวิพยต์มบคชก

ศฤงฆารยศตาทก

๑ ตมศุชกายจิคกรวน

ฝ่ายนาม ธรรมฤ

๑ ด่วนนี้

คัมแคบ ใจนา

๑ ดับรู้โดยฉน

๑ ขาดเหลือ

๑ เหตุพร้อม

๑ จากปรก ดินอ

๑ เรียกรู้ไปที

๑ พอประมาณ

๑ เกิดอนกตุ้ม

๑ พอกถบ เกิดอนนา

๑ อด่วยใช้พอประดงค

๑ ธรรมคา

๑ กฏแท้

๑ มีไม่

๑ มากนนคาคมคว

๑ เป็นศุช

๑ ชุ่มชน

๑ ตั้งมาก มีแป

๑ ครักตาเหลือตบาย

๑๐ ยังฝ้ายเห็ดอทุกขผู้
โดยมทอัยการมหันต์

เห็ดอทุกขเมื่อจวนวัน
เห็ดอเจ็บเห็ดอคิดแก้

๑๑ อักการเห็ดอโศกเศร้า
พราดสัตว์ส่งสารไกล

คือทารบุตรสุดโทษย
เห็ดอโศกเห็ดอเทวศอัน

๑๒ อนุสนธิเหตุขาดถือ
ขาดทุกขขัดต้นหาย

ขาดยากคัมเข็ญวาย
ขาดชวักถัมภ์ช้อน

๑๓ อักในยขาดเพื่อนพ้อง
ขาดเกี่ยจกจิราช,การ

ขาดประพฤติทุจวิตปาน
ขาดเช่นกต่างจกเฮือ

๑๔ หนึ่งกรรมดละขาดเค้า
โลกโกรทหลงเครื่องจำ

นฤวณเฎยสัตว์ดำ
แม้ขาดราก็

พ้องพันท์

โทษแท้

เสร์จโทษ คนเนอ

เกี่ยกดำเห็ดอประมาณ

ฮาโดย

จากพัน

ควาวพิ สวาคันอ

ขัดอณคันกรรมด

ศุขกาย ใจเฮย

เหตุร้อน

พิบัติเบียด เบียนนอ

ตั้งซ้ำศุขใจ

เปนพาด

ประโยชน์เกือ

ปราชญ์ติ ใ้หน้า

ศุขน้อมในตน

บาปจ้าม

จิตร้ออ

หวัมวัด รังเฮ

รังมบ้างยังด้

๓๕	๑ ขาคีเคารพทง	กตัญญู
	ขาดเมตตาเอนดู	ทวนหน้า
	ขาดจากสุจริต	ประการสุข เสียเฮย
	ขาดตั้งศุกกิกจ้ว	ทุกข์ร้ายหลายประการ
๓๖	๑ จำขำนาญท้วด้าว	ตรวจขวา
	ปรุบตขาดเหลือหา	ปรุกอบถ้อย
	เค็ดอนคตาศปราชญ์เชิญปรา	นี่ยก หย้นเนอ
	รวมสืบทบทร้อย	เวียนไว้ผดุงหอ

หลวงพ่อโกษากรวิจารย์ (อยู่) เมื่อยังเป็นจำขำนาญท้วด้าว

โคลงศัพท์ที่หยาบละเอียด

๑	คำหยาบละเอียดทั้ง	โทพิช
	จักเริ่มรำพรรณคิด	คู่ไว้
	ผิว่าบทกลอนผิด	แบบพากย์ บ้างนา
	โปรดผ่อนอโยให้	แก้ช้อยคนเขลา
๒	๑ การหยาบอย่างยั้งนี้	โดยใจ รักเฮย
	มักง่ายแซกตึงใน	จิตรด้วย
	เก็ยจครวันชักเหลวไหล	เดยหยาบ โหญ่นา
	สองตึงเมียนคราบม้วย	หยาบยังอยู่เสมอ

๓ ทำการตเหยียดได้

อภิกขารณคจวตริ

ยังประกอบพิริ

จิงจักจำเร็จพัน

๔ เกิดการหยามหยามน

คองประพฤติกิริยา

ไม่เรียบไม่ร้อยทา

คจพวกวาดหัวไม้

๕ หัตถกรรมการช่างแก้

นับเนื่องตเหยียดอัน

ผู้มีออย่างเอกขยัน

ผลจเหยียดอาชฐให้

๖ ของหยามมักจำแม่น

คนหยามมักเปรียบทาช

พาดหยาบจิศรวัยกาจ

ยากทใครจักแก้

๗ ของตเหยียดเปรียบแม่น

ตเหยียดอย่างที่สุด

ผู้ตขุดมมนุษย์

ตขุดมาตขุดคยช

โดยสติ

ตริกคัน

ยะภาพ คัจฉนา

หยามด้วยฉดาคเฉตยว

ในกา ยาเฮย

อย่างไร

รจนโทษ ถึงเฮ

มักเข้าคุกขัง

จักรภนัท

หนึ่งได้

ยังช่าง อินเฮย

ยศทั้งตภมผด

มุตระมาต

หยามแท้

กายปาก หยามเฮย

เกียงให้หยามหาย

มารุต

ตั้งน

ในโตกย นัฎา

เช่นเชอจขมไมท

๑๖	ผ้าเด็กใหญ่เนื้อหยาบ	ยังดี
	คนมักพอใจมี	มากใช้
	เป็นต้นยี่ไม้ดี	โคแห้ง ใต้น้ำ
	คนหยาบทำคนให้	ต่ำเตี้ยเสียโฉม
๑๗	บัญญัติเขี้ยวดัน	เหลือวิเศษ
	อาจจะตัดกิเลส	หลุดได้
	บัญญัติต้องเห็นเหตุ	แห่งสุข ทุกข์นา
	ตเขี้ยวดันบอาจให้	หากแจ้งนฤพาน
๑๘	ยังหยาบอย่างหนึ่งแท้	พาทิ ท่านเฮย
	พังแต่บโศกสินทรัพย์	เสียดทอง
	หญิงชายไพร่ผู้ดี	ไม่ชอบ ยินพ้อ
	ผิดว่าคำเพราะพร้อม	ดดับแล้วหวานหู

พระยาโฆวาทวรกิจ (แก่น) เมื่อยังเป็นขุนโฆวาทวรกิจ

โคลงศัพท์ส่วว่างมีด

๑๙	บรรจบสมัยจักต้อง	จำนอง
	โคลงส่วว่างมีดเด่นผอง	นักรู้
	แรกริเริ่มแรกกอง	ชาดุก่อ รูปแฮ
	เฉยพจนฉิมิตผู้	อ่านได้ภัยทัณฑ์

๒ บรรยายคุณชาติทั้ง

ความสว่างเด่นหือโพ

เป็นดังซึ่งดำหรับ

ความมืดคือโมหันธ์

๓ นัยคุณแต่โทษได้

มีว่ามีถึงจุด

เนกตชิตอกัชรัง

ความสว่างสามารถเื้อ

๔ มีดเป็นคุณเมื่อครั้ง

จักเตียงหลบไคชน

หรือมีธุระทำวด

แม้ว่าแสงสว่างต้อง

๕ อธิบายภาสิตเบ้อง

ความสว่างนักปราชญ์ชาน

บัญญัติเชี่ยวชาญานญ

มีดว่าโง่บั้นมี

๖ อธิบายข้อคัดอ้าง

เกิดสว่างไปอันชการ

เกิดมืดกระไลต์ถาน

เกิดสว่างมืดจรคต้าย

ต้องศัพท์

กาศัน

คาทฤศน์ ประจักษ์นา

ห่อนแจ้งจริงใจ

แต่คงคัง นัฎา

จักเกอ

เป็นอาท

ปโยชน์ให้หากเห็น

ชัดต้ง

ยากพ้อง

หวังมีด บังเฮ

โทษแท้ถึงกาย

เบาราน หน้อยเทอญ

อย่างนี้

สว่างยิ่ง วิเชีย

แมนแมนมิจดา

ตักษณฺ์มาน ดีฎา

กตัมร้าย

สว่างกตัม ตีนา

เกิดร้ายคิตตาม

๗	บรรดาธรรมแล้วท่าน	เยียบยอ	สว่างชา
	ตามโดยมีคัพพมมี	ปโยชนบ้าง	
	แต่ความสว่างเป็นกอ	เกิดชอบ	กว่านา
	ต้องเดชะเป็นคู้สว่าง	แกกัณโถกีย์	
๘	มีต้นตานมันตั้ง	มูถภา	ดีตนา
	ฟัง, คิด, เขียน, ปุจฉา	เฉกแก่	
	สว่างมีคัพพมมี	ผกอบชอบ	ได้แน
	เฮอ! เข้อยแปดบทแล้ว	กว่านจักเฝือ	

พระยาศรีวรพงษ์ (ม.ว. จิตร)

โคลงศัพท์ผู้ตลกต๋อง

๑	จักคิดตลกต๋อง	คำขยาย
	ผู้ตลกต๋องต้องศัพท์ผาย	โชนฐ์พร้อง
	ผิวนิดจากที่หมาย	เชอญติ เทอญพ้อ
	อย่ากริ่งว่าจักข้อง	พจน นตัจจัง
๒	คต๋องผู้ตลกต๋องศัพท์ฮ้าง	โดยพิศ คุนอ
	ผู้ตลกต๋องตลกต๋อง	เตอนได้
	ถ้าถอยออกอีกนิด	เรียกว่า คต๋องนา
	คุฯเครื่องกตจักรใช้	เช่นนามเฉตย

๓ นัยหนึ่งจักเปรียบด้วย ดูดากโดยดำคดอง	ตัดของ ๘๕ ทคน
มีดวระกับเดบดอง ตากผัดเรียกเป็นพน	อย่างคดะ กัณนา ๘๕ คดงนอย่างงน
๔ นาวที่คดองไซ้ ขดองตามขรรคา	ไปมา ๘๕ คดเคียด
เรือใหญ่นั้นไม้ดำ เรือเด็กดัดหักเดียว	มารถหักก็ ดัดเซย คดองได้ โดยถวิต
๕ หนึ่งผู้ประกอบด้วย ทรัพย์สินจ่ายถึงขอหา	การพา นิชเฮย ง่ายได้
ชายคณิมเป็นดำ ยามชัคชายยากไซ้	เหตุเรียก คดองนา ๘๕ ผัดนนามเด่นอ
๖ หนึ่งท่านทกอบเกอ คราวคดองมุดนายชิต	ในกัจ ชอบไซ้
ดาภยศก็ตั้งจิตร คราวผัดดีกลับไว้	ตั้งเจต นาพ่อ ๘๕ ดาภตั้งนยศดัญญ
๗ คุงตั้งควมเกิดแล้ว มีคดองมีผัดหมาย	มีตาย ๘๕ เดกน
ทุกชัคชดั่งเครือองฉาย เป็นอนิจจังษณไซ้	เห็นอยู่ เสมอนา ของให้ควรเห็น

๘ อัฐบทกำหนดข้อ	อักษรา
เร็วเร่งรีบเร่งมา	มอบให้
ท่านกัมมะสัมปทา	ทักสง พิมพ้อ
ไต่พลาตปราชญ์จูงได้	โปรดบ่างทางทัศน์

พระยาอภัยพดภักดี (ม. ถ. อุกฤษฐ)
เมื่อยังเป็นจมนสุรฤทธิพฤฒิไกร

โคลงศัพท์คัดตรง

๑ วิภาคพจน์ก่าวเกี่ยว	กับตรง
เป็นคู่หาคอนคง	ควบไว้
ค่างมีโทษคุณคง	เนอคัด สิ้นเทอญ
เกินขาดปราชญ์โปรดได้	คัดแก้กันฉิน

๒ คต ประสงค์ว่าเคต้อนเว้น) จากตรง
แปดว่าเคต้อนเว้น	

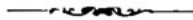
ของคตคนคตคง	เนื่อง ^๕
ตรงคือจากคตปดง	เป็นเที่ยง ตรงนา
จักแจกจำแนก ^๕	คตเค้าเถาตรง

๓	บางคนตรงแต่ต้น	ปลายลง คดเขย
	บางคนคั่นกลางตรง	คดท้าย
	บางคนคดกลางคง	คดถ้วน ฮ่องกง
	ปลายชื่อบางคนย้าย	คดต้นปลายตรง
๔	๑ บางคนตรงตลอดต้น	ชื่อ
	เห็นโทษแห่งคดคิด	หลังถ้าง
	บางคงคดตลอดปิด	ปลงชีพ เขาณา
	บางคนบ้างตรงบ้าง	แบ่งย้ายร้ายดี
๕	๑ คนคดเขื่อน้อมต่อ	คนตรง
	ตรงจะคดคดลง	ชื่อได้
	คนตรงเขื่อน้อมหลง	คนคด
	คดจะคดตรงให้	คดเคี้ยวเกลี้ยกลม
๖	๑ คนคดชอบคดด้วย	ความจริง
	ไม้คดคดตรงคง	กิจใช้
	ด้วงคดฝักคดปลง	พยศเรือบ ตรงนา
	จิตรคดคดตรงได้	เหตุด้วยเกรงเวร
๗	๑ คดเกณฑ์เป็นภาชน ^๕ พน	รับเรือน ตรงเขย
	ถ้าขาดคดหมดเขื่อน	ชื่อ
	เหลือแต่ชื่อตรงเหมือน	ชวิต
	ไหนดจะชช ^๕ เชิดช	กันหมด
		ชื่อผู้ได้ตรง

๑๓ หักถกรมตรงคดต้อง
เขียนตักกคคตรงคือ
วิหารคคคคไม้หรือ
จะเรียกตรงไปได้
๑๔ ขอชั๊กขอข้างกฤษ
ถายคคคคโค้งกลม
คคตามส่วนนิยม
คคไม้ควรคคให้
๑๕ คคค่อพุทธจักรต้น
ตรงค่อพุทธจักรหมาย
คคค่อราชกิจมถาย
ตรงค่อราชกิจให้
๑๖ เณิมจิครข้าบาทน้อม
โศตงคคคคตรงตรงดาร์
หลวงวินิจวิทยาการ
รับพระราชทานได้

ฝึกปรีอ
ส่วนไซ้
คคปลดวง ด้ตัวแฮ
เหตุด้วยเติมประดงค์
คคคค เตี้ยวเฮย
กล่าวไว้
ตรงส่วน ประโยชน์นา
โทษด้วยเสียเติม
ศุขหาย
ศุขได้
ถากตุ โทษแฮ
ชิวราชเกอเกยรติเสรัม
ต้นองงาน ราชเฮย
สืบไว้
กรมคัก ษาแฮ
ประคิษฐุถ้อยทุตถวาย

พระพินิจดารา (ทิม) เมื่อยังเป็นหลวงวินิจวิทยาการ

โคลงศัพท์รุ่งเรืองเลื่อมทราวม

๑	รุ่งเรือง แรกแล้วถดับ	เลื่อมทราวม
	ทราวมเลื่อม ก่อนผ่นงาม	โชติพร้อย
	รุ่งเรือง ดลลวดชาติคราม	ครันต์ดิศย์
	ทราวมเลื่อม ตั้งแต่น้อย	นิตยคุ้มอวระสาน
๒	ขวฤติไทรรัตนซึ่ง	ตั้งคุณ
	พุทธพากย์หากการุญ	เรื่องรู้
	บอกบาปทราวมบอกบุญ	บวรดำ ธรรมนอ
	ตราพดตั้งไสผู้	เพญแจ่งพิจารณ
๓	ไฟโรจน์ โอภาสอ้าง	ชัยภูางค์
	มรรคตั้งผลดีทาง	ดับร้อน
	ไม้ศุขไม้ทุกข์วาง	จิตรเอก องค์เอย
	ตัญญาชาติชาติเกิดซื่อน	สุดสิ้นส่งดาร
๔	๑ อรชรเรื่องรุ่งได้	ดลผลดู ธรรมแผ่
	ส่วนได้ไถ่กวัดชู	แฉ่นมั่น
	บุรุษรัตนตั้ง	คมแจ่ม จรดเอย
	ไทรพิชดมบัติแคว้น	เชครชัอวรคุณ

๕	๕	อาวาศพุทธดำเนินพร้อม	ธรรมชั้นดี ถกถนอ
		ถกองกอบเพชาพรรณ	เพิ่มซ้ำ
		ชาติติยราชจอมจรร	โถงโถกย์ ดยามเฮย
		นรโชติไธศดำต้วถ้ำ	เด็กเหี่ยมโหวหาร
	๖	๖ รุ่งเรืองต้องโลกย์จำ	อาทิตย์
		เรื่องรุ่งไธศมาจิตร	สว่างขึ้น
		รุ่งเรืองราชประวัติร	วรวิมล คุณา
		เรื่องรุ่งพระเศษครน	ครอบเกล้าเราเกษม
	๗	๗ มหาศาลชาติติยผู้	ไพบูลย์
		รัชชาตย์ราชครระกุด	กำก้อง
		ช้พ่อปราชญ์มาคย์กุด	สัตว์ศิราษฏ์ เริงนอ
		ต่างประเทศเมตร์ช้อง	ตั้งแต่วัดามัคคี
	๘	๘ กรรตักเรื่องโรจน์กา	โกลา หดพ้อ
		ออกชื่อภญาปรีชา	ปราชญ์เชอ
		พันชุมิตรประดิษฐา	ขรยุดิ ขรรณแ่
		อำนคฆริค่นอเคอ	เฉกค้วยชนดี
	๙	๙ คารกเนาอวรัตนรุ่ง	คำเกิง
		เทียบประทีปต้องเถิง	สว่างย้อย
		แสงจุคบุษปเพติง	เพราเพริศ
		กระซ่างแสงสัตว์พ้อย	อึกน้ำเฉอพราย

๓๐	ตมฺบุรณฺตมฺมคฺคิเบอง กอบเครื่องกายตมฺมัต ไพเราะห้พจนฺรศจวดี อุกฤษฏ์พิจิตรแพรว	บรรพฬวดี ผ่องแผ้ว เจริญจิตร รโมเชย พิศพรั้งโพรงพราย
๓๑	รุ่งเรืองเพลิงติดใหม่ พรรณพิชพัคฺคฺเขต ทูนมิตรอาภท แดงชวตวร้ายจ้าน	มุตเกษตร วัดบ้าน ภพคัก ฉานคณา จัดต่างเดื่อมทราม
๓๒	เดื่อมงามทรามครำเถ่า อุบัติโรคแรงทรุด มรณะอักษฺด่าต เกิดแก่บ้วยตายคต้อย	ชำรุด เถวพ้อ ถคน้อย บ้ตวาค ขาคแย เที่ยงช้อชรรมนันท์
๓๓	เดื่อมทรามตามโตกยทง ทรามเดื่อมพุทธด่าตห้ตม เดื่อมทรามราชด่าตกรำ ทรามเดื่อมคชวช้อน	ทางชรรม ฤทธิร่อน หนดแผก เทอญพ้อ ต้อชว้าค่าน
๓๔	ตู่โรรต้อจฉนทง ทรามเดื่อมจรจากตม เบญจคัตที่ประภม จักเดื่อมทรามถ้อไซ	ภอรรคพรหม บคิตได้ ตั้งถิน เตถ้อยรนอ ตถิตยห้ต้อตถาวร

๑๕	อินทรีรำไพยอดคด่า	พำแผ่เลี้ยง ดมแฮ
	ทรมานเชื่อมแต่งตะเกียง	หรีไคร้รำ
	เพราะได้บั้งเบรียง	หรรษู หรอแฮ
	ซ้ำบาทใจห่างเจ้า	จักพตงเชื่อมทรมาน
๑๖	โถงเผือกทรมานเชื่อมต้น	พตบต้น ขยาเฮย
	กฤษณบัณฑิ์แซ่ออนคด	คัมขัน
	ซ้ำราชกิจจิฐผด	พระเดช คุณา
	จอมมิ่งไผทโกรมกน	รมรินคนวน
๑๗	เชื่อมคัมขวิด	ด่างพัน
	ทรมานศุขทุกขกดับหัน	ตุ้เตียน
	เชื่อมจริงตั้งอาขรรมี	เมียนอ บัคินอ
	ทรมานยศหักศักคิดเทียบ	แห่งร้ายฮักโรม
๑๘	เชื่อมชวตวถบตง	คนคิ
	ทรมานทุกขศุขขงมี	เมือเมือ
	เชื่อมเทจเที่ยงขรรมี	เด็พย็อง ต้วรพำนา
	ทรมานกระตศักรเกอ	ยศักอองศักคิดถด
๑๙	ความคัทรมานเชื่อมด้วย	มารษา
	จิตรับงจิดรอา	ฆาฏัจง
	ตั้งกรรมก่อนหลับตา	ไตท่ม ไผทเฮย
	ใจอย่าเชื่อมทรมานคอง	มันตงกมถคอม

๒๐	๑	เตือนโรคทรามรศแจ่ง	คุณยา
		ทรามไร้อณนาหา	กับเข้า
		เตือนเรียนเจ้าคิดปลา	คมดค หย่อนแฮ
		ทรามสโมตร์เว้า	วากยว่างหว่าคอง
๒๑	๑	เตือนจางรศจตุ	จักเกิด
		ทรามตีนาศพบเตือน	มีบรื่อง
		เตือนพายชตะเขี้ยวเหตือ	เรือหยค
		ทรามเผ่าตกเมี้ยพ้อง	เด่นให้ผู้วิชา
๒๒	๑	ยี่ตึบกับเคษนน	เนาทอ
		หตวงราชพงษ์ภักดี	แต่งไว้
		รุ่งเรืองเตือนทรามมี	รวมเดรัจฉานนอ
		ถวายพระบาทสยามไท้	ที่ห้ารัชกาล

หตวงราชพงษ์ภักดี (ม.ว.วิน)

โคลงศัพท์ร่อนเย็น

๑	๑	เซตงบทกำหนดร่อน	กับเย็น
		ดัมผัดจักจกเป็น	แปดกได้
		ผ่าวจะผากเหตอเห็น	จนวนุ กษัยเฮย
		ถ่างคณักจกให้	กระค่างบางถถาย

๒	ถูกแดดเพลิงพิศมร้อน	จวนจัด
	อาบร่วมบังงำพัด	ผ่นเคี้ยว
	เย็นฤเทียบบรมชัค	คิยราช เติงนา
	พระเศษพระคุณปกเกล้า	ซ้นหน้าเย็นใจ
๓	กำเตาซ้อชัคด้วย	โรคา พาชเฮย
	โอสถร้อเย็นปรา	กฏแก้
	ร้อนชาตีกิเลศดำ	มารถยัง แดพอ
	เงาะพระนฤพานแม่	ซ้นนฤเย็น
๔	คนแนบร้อนเจครร้อน	ตางหัน
	หมายพงเย็นบารม	ร่วมคัม
	เผดียงตมระตมัว	เวียแอบ บังนา
	เย็นจัดพัดครเดือหุ่ม	ห่มบ้องกันกาย
๕	หนังสือเยยแฉกด้วย	กฏหมาย
	จำจวบทุกชโยยหลาย	เวียงร้อน
	เพียรพิงสุจริตระด้าย	ช้อช้อ ตรงนา
	จักจวบเย็นผลร้อน	เกียรติดำนำเกษม
๖	การร้อนแกงร้อนเรียก	โดยนาม
	เย็นก็เรียกร้อนตาม	ช้อช้อ
	บานเย็นถูกแดดดำม	ตวกเวียฎ เย็นนา
	โภชนัผะผ่าวยามเย็นบั้ง	เรียกเข้ากินเย็น

๗	ถ้าร้อนกุมพัดผ้า	โบกฉี่
	หนาวหัดถรดอนทรี	ตั้งท่าน
	ร้อนเย็นบ่ม	แบบบท ฉันทนา
	ชกย่างมารยาตรครวัน	กต่างร้อนพึงเย็น
๘	เลี้ยงเย็นวิเวกแจ้ว	จับใจ เสนาะนา
	เลี้ยงยะเยือกเย็นใน	ออกคร้าม
	เลี้ยงเบรียงเบรียงฤๅไซ	คำข้าว ไทยเฮย
	เลี้ยงขูร้อนหุหล้าม	คตอคร้อนหญไทย
๘	หอมเย็นหอมร้อนเรื่อย	รอยดม
	นาดีกชอบชวนคม	กถันกล้า
	เหม็นร้อนสุดจามรมม	เขื่อนเขื่อน
	โบกบัตหัดกัมผ้า	จุมกบ้องกรองดม
๑๐	กถวร้อนเต่าร้อนเพิ่ม	เพ็ดนท้ว
	หนาวเช่นปลาไม้หน	จากหน้า
	เพราะเป่าตัวขาบรี	ซาใฝ่ เผื่อนา
	จะพิรามร้อนกล้า	จิตรด้วยโดยขรรม
๑๑	ร้อนเย็นคุณโทษถ่า	เห็ดอพรร ณาณา
	ร้อนบรร้อนพถัน	แมนม้วย
	เย็นก็คุดเดียวอัน	ครายเกือบ กั้นเนอ
	ร้อนผ่อนเจือเย็นด้วย	อุ้นหนพถันตบาย

๓๒	โคลงดิบเห็ดบทยั่ว	ตามเห็น ความนา
	เฉพาะแต่ร่อนกับเย็น	เท่านั้น
	หากความซัดเค็มเข็น	เขาระชอค คิดแสร
	วานกระว้อย้าอัน	โอรุท่วงทางฉิน

พระยาราชดำริภากกร (เดือน)

โคลงศัพท์หนาบง

๑	บรรยายคุณศัพท์แก่	หนาบง
	เป็นคู่ควบกันทาง	พะหน้า
	ควรกล่าวระเบียบวาง	หวังคติ ใจแสร
	ผิวกะย้ายถ้ำ	อื่นแล้วไฉนงาม
๒	หนาบงตามที่ค้อง	ประสงค์ แดงเนอ
	จักจัดนิยมถง	บได้
	บางตั้งชอบหนาคง	คิตั้ง บางแสร
	บางตั้งบางคให้	คิข้างของหนา
๓	ผลไม้ห้าแต่เนอ	หนาคี
	คำรูปพรรณหนามี่	คำถ้ำ
	บุบผชาติกดับหนาคี	คคอยู่ นามนา
	หนาสกบ่รกซ้ำ	ถูกค้องหญุทขัย

๔	เครื่องใช้บางอย่างต้อง	การหนา
	พรรณพัศตร์บางอย่างหา	เช่นนั้น
	บางอย่างทพิศัมภา	ระขอบ หนาเฮย
	เพื่อศดาพรหมนั้น	บอบใช้เร็วศตาย
๕	สิ่งหลายขยายแจกไว้	พอเห็น อย่างหนา
	ค้แต่หนาบางเป็น	อื่นแท้
	บาปหนาจักก่อเชญ	จริงแท้ เที้ยวพ่อ
	หนานี่หนาชั่วแต่	เร่งดังเร็วเทอญ
๖	หนารูปเมินพิจแต่	เทอะทะ จริงนอ
	ถึงกระนั้นจะยัง	ชั่วบ้าง
	งามรูปแต่่มะนะ	บาปแน่น หนาแฮ
	เดกพะกะงามรูปข้าง	จิตค้เหยมไฉนค้
๗	ของบางเป็นที่ต้อง	ประดังค้ นั้นนอ
	พัศตร์ศุขุมบางคง	ขอบใช้
	บางรูปศกตองค์	นับว่า งามนา
	พัศคูกุตาตให้	ยกข้างบางค้
๘	สรรพสิ่งที่ว่าไว้	หนหลัง
	นับว่าเป็นค้ดัง	เด็อกถั่ว
	เบาบางกุกศรัง	ริเริ่ม บาปพ่อ
	บางชั่วเหตุให้แคถั่ว	ศดาตพันศุขอุคม

๙	ฌมบางเปนแต่ค้อง	คนหยัน
	บางไบบางดำคัญ	ด้กน้อย
	บญยบางชักพาหัน	เหต๋ บาบนา
	ชวกว่าบางด้กร้อย	เท่าพันพันท่ว
๑๐	พัตค้มมากทัง	บางหนา
	เดยวชวเดยวดทา	ยากถัน
	ถางเนอชอบถางยา	ตามแต่ เห็นเทอญ
	หากจะคิดเตาคัน	นิกได้ ไทนถาร
๑๑	ควรชานอยู่แท้แต่	ต้องกรรม
	บางบาปหนาบญยจำ	ก้อด้ร้าง
	บาปหนากศัถรรรม	บางไม้ คีพอ
	เดยวชวเดยวดอ้าง	เท่าณวนครอง

ด่มเต้จกรรมพระยาวชิรญาณวโรรส
เมื่อยังเด้ด้จดำรงพระยศเปนกรมหมื่น

โคลงศัพท์แรงน้อย

๑	จิตเรียงโคลงคู่เค้า	คำหมาย หมดฤา
	บทว่าแรงน้อยหลาย	เดศอ้าง
	จำจักถ่าวบรยาย	รวมอย่าง ๑๑๑๑
	ในตั้งอันทำบ้าง	เนื่องด้วยความเป็น
๒	แรงน้อยเรือเด่นด้วย	ไอพา จักรแฮ
	แรงจิตเบ็ดโคตกลา	วังนา
	แรงโถภ่วงไวกา	เห็นแต่ คีน่า
	แรงบาปกถัวไภยชัว	ช้วนอยน้อยลง
๓	ไฟแรงเผาเผื่อนไหม้	แฝกพง
	เชือหมดน้อยมอดลง	คืบแท้
	ไฟโกรรกรุ่นยังคง	แรงยิ่ง แรงนา
	แรงเทจคิดการแก	เกียงให้จริงน้อย
๔	แรงดมชื้อหอมทิว	พิตพา ไปแฮ
	เชือเย้าเรือนรูกา	หักกลง
	แรงน้อยยกถ่าวเจรจา	หลงเชือ ดวงเฮย
	จนจิตรคิดทอคทั้ง	เพราะด้วยดมกล

๕
๑ แรงขณยังหนุ่มเนื้อ

หนักอ่อนห่อนปรารมภ์

หุดาทินิยม

ถึงท่ามกลางเนื้อยเข้า

๖
๑ วาจาควรยดไว้

ต้องได้คตินยาวเคย

ชนไกลที่บ่เคย

เนื้อยค้อยนึกแห่งรู้

๗
๑ ผู้กจิตรคิดใคร่แก่

อาชาฏปวิชะ

เห็นผิดคิดมานะ

ทำตอบจักหวังคุ้ม

๘
๑ แรงพิศม์ผตถาญช้พม้วย

บุญบาปปรุงตั้งขาร

ศุขทุกขคักิกาด

แรงโทษห้าฎาเร้น

๙
๑ แรงเนื้อยจำนับถ้ำ

ควรที่แรงประกอบ

ครราวเนื้อยมุ่งคิครอบ

ต้องอย่างมีคุณให้

ประถม ไวยแด

เร่งเร้า

ทุกสิ่ง ชัดเนื้อ

เอะอ้าวออชรา

ไม่เผย

มากผู้

ฟังใคร ฟังนา

เดเห็นค่าแรง

เอาชนะ

กตักถุ้ม

เนื้อยด่าถัน เดียเอย

โทษได้แรงเวร

เร็วถาญ

ห่อนเว้น

ตามกิจ แรงเนื้อย

ไม่รู้สุดกรรม

เมื่อชอบ กาดเฮย

กิจใช้

เนื้อยใคร หิวังขอ

โทษทั้งไม่ปราดนา

๑๐	กิจใดเรียนดูได้	โดยจง ใจนา
	ความหมั่นมัณฺญา	ยังผู้
	เพียรแรงเสด็จประสงค์	ตามถึง ขอบแฮ
	ย่อหย่อนย่อมรรวิ	เดียงเข้าหาเนอ
๑๑	เสด็จดำเนาคิดข้อ	พอดควร คำฮา
	แรงและเนอประมวณ	เหมาะถ้อย
	สมาชิกเต็มอชวณ	โปรดช่วย ทิระนา
	ผิดพรันไม่เรียมร้อย	พลาดพลั้งอไทย

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

โคลงศัพท์รุงรังเรียมร้อย

๑	จักจำแนกแจกข้อ	รุงรัง
	เป็นคู่เรียมร้อยตั้ง	เซบไว้
	ผิดพลาดปราษณฺ์บุนนัง	บุนนะ บ้างนอ
	แม้ว่าสันช้ไฟ	พจนนนานตฺญ
๒	รุงรังมุตรากฐ์	ราวความ
	เช่นกดำววาจากตาม	ปากเพื่อ
	รุงรังรทฺฐาม	เซ็ดเมื่อ โสครแฮ
	ไม่เรียมร้อยฟังแก้	พวกพ้องรังกต

๓ กังวอดความห้วงซ้อง

สุดที่จะชุก

รุงรังอยู่ในอก

ถ้าคิดรุงรังว่าง

๔ กังขาไม้สุดสิ้น

จัดว่ารุงรังตรง

เรียบร้อยกต่างคือปลง

ภายนอกภายในทั้ง

๕ เป็นต้นไม้ทรัพย์สิน

หนึ่งรุงรังภูต

เป็นเหตุก่อให้เกิดบุญ

นับว่ารุงรังร้อน

๖ ของหลายมัยงต้น

ของมารรุงรังปรุง

ของดำดำดมง

ของจะบกพร่องน้อย

๗ ความรุงรังครีว

คิดมากของทงปวง

เรียบร้อยใช้ใครหวง

หากจิตรเราหนัก

วิตก

หยาบขว้าง

อึดอึด ใจเฮย

เรียบร้อยนฤไทย

ประสงค์ ทิวเฮย

ที่ตั้ง

จิตรจาก มาปนา

เนื่องนมกุกัด

มากมุด

เพิ่มซอน

ทรัพย์สินเต็ม

เรียบร้อยแรมหาย

รกรุง รังพ้อ

เรียบร้อย

เหนอะหนะ เห็นยวนอ

เพราะเขื่อนนิจจ้ง

เดี้ยวดวง แดเฮย

เปตาแท้

กันเรียบ ร้อยฤ

เร่งให้หักไป

๘	รุงรังใจหดถัน	เห็ดหดตาย
	ด้รพตั้งบรยาย	ชัคช้อง
	เกิดแต่ทุกขในกาย	ฤอื่น กัด
	ผีไม่เรียบร้อยคอง	รกเรือรุงรัง
๙	รุงรังพักคุดทั้ง	รุงรัง ใจนอ
	เปนส่วนบัญญัติบัง	คัมภ์
	เรียบร้อยพักคุดยัง	จิตรเรียบ ร้อยฤ
	คือสติบังคัมภ์ให้	เรียบร้อยราวคอง
๑๐	นามชาตินรเรียบร้อย	มัตยบัน นิไดยนา
	ภพหน้าไม้แปรผัน	ตกค้อย
	รุงรังภพพัน	พัวภพ นำเนอ
	ฤจะชากรุงรังร้อย	ภพพ้องรุงรัง
๑๑	หดวงกำจัตถ์ร้อย	ไพรินทร์
	บารเมศจอมสยามินทร์	เกษง
	ต้นของพระเศษพระคุณถิต	ต่อราช กิจนา
	โคตงมทรุงรังทั้ง	เรียบร้อยเรียงถวย

พระยาพิไชยรณรงค์สงคราม (ติศ)

เมื่อยังเป็นหดวงกำจัตถ์ไพรินทร์

โคลงศัพท์ง่ายยาก

๑	จักก่อสรรพเหตุให้
แควคู้ผู้ทำทน
คือเบาหนักแรงคน
เรียกง่ายแต่ยากอ้าง	เป็นผล ไคนอ
เห็นอยดร้าง
ผู้ท ทำพอ
คตมขรรมตา
๒	เห็นว่าง่ายยากมั่น
ยากชว้งายตนัก
เพราะกิจที่ตาดัก
แต่รู้ยากไม่คู้	จักปฤก ษานอ
แนวี
ไคนก่อ กี้ดี
ง่ายแพกนตรง
๓	เปรียบประจงถ่ายหัดถซัน
มากฉบับนัมพันเพียร
ผิพิมพถ่ายแบบเตียน
ชอบจะหาง่ายพัน	ตมุดเขียน
ตวัดค้น
เรื้อง่าย ถว่านา
ยากแต่จิ่งควร
๔	นึกทวนเหตุหนึ่งเอื้อ
ตรงกตัมกับคิตโน
เคยฟังคิตคนไ
อ้อ, กัมชองช	อัติใจ
เตคัน
ค่วนเชื้อ ง่ายพอ
เหตุให้เห็นจริง

๕	เหมือนหญิงถูกหุดอกเค็ม	ทมชาย
๑	ใจง่ายเสียกตกตาย	กดับร้อน
	หรือหลงอุบายปลตาย	เสียเปรียบ เขาหา
	เหตุใช้ความยากข้อน	ยากจนเป็นค ^๕
๖	ลักษณะนั้นควรทำได้	เพียงใด
	แต่มีเสียดีไป	ดีก็น้อย
	ง่ายคงเอกกกว่าใคร	ทนยาก ย่อนา
	เสียก็เสียเพราะดี	ดีก็คืนตามชบวน
๗	ส่วนชั่วทำงานได้	พถันพถัน
	ส่วนชอบกอบยากหัน	เหตุเพี้ยน
	ตั้งแต่ดวงถึงวิเศษสรรพ	ยากยาก จริงพอ
	แต่ดวงโทษถึงหัวเหียน	ง่ายได้ดังประสงค์
๘	อย่าหลงเพราะเหตุนี้	กดับเห็น
	ว่าง่ายชั่วยากเป็น	ชอบเนื้อ
	การลำบากยากเข็ญ	ใครรัก ง่ายนา
	คงจะดีกว่าเพื่อ	ยากต้องเปิดต้องแรง
๙	คนโหดแต่ดวงโทษได้	ดังปอง
	คนชอบหรืออาจครอง	เยี่ยงบ้าง
	เพราะทราบคติต้อง	มันอยู่ เสมอมา
	ผิดต่อทุกชั่วอย่าง	เหตุด้วยทำดี

๑๐ เหตุนี้เรารู้จักต้อง
ควรมุ่งตั้งใจ

แต่ดวงของทางไหน
แต่สุดมั่งคั่ง

๑๑ ฝีมือจะยากด้วย
สุดก็ง่ายมาวาง

อย่าเห็นแก่ง่ายขวาง
โคหย่อนยากแรงแล้ว

๑๒ การเที่ยวตั้งแข่งนี้
ถึงง่ายแต่ปลายกลับ

กอบกิจสุจริตรับ
แต่ว่าผลทำค้ำชน

๑๓ อย่าเผื่อทำง่ายให้
อย่าตะเมื่อยยากค้ำ

ก่อกิจแรงคิดดำ
ถนอมจิตรไปจบม้วย

๑๔ อนุตถแก้อชชาติ
กรมหมื่นนราธิป

โคตงง่ายยากรวมสืบ
คามสติปัญญาอัน

ทำโต ก็ดี

อย่าท้อ

จะง่าย กว่าหา
มากแล้วจงทำ

ชัดทาง

หมดแล้ว

ลดถ้วน ดีนา

คติเจ้าเอาดี

เอาทรัพย์

ทุกขร้อน

เห็นอียาก ก็ดี

สุขให้ ไปเสมอ

ผิดกรรม ตานา

โง่ด้วย

รวมใคร่ ครอบงำ

หมดเค้าเราบุญ

ไหวพริบ เทอญพ้อ

รับร้อย

สู้บท ให้นา

เร่งแล้วดงพิมพ์

กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์

โคลงศัพท์ไสโครกสอาต

๑	จำแนกจำหน่ายเนื้อ	ความขยาย
	คือสอาตไสโครกหลาย	หมวดอั้ง
	จัดแจกแยกบรรยาย	แต่ย่อ
	ยาวยัดถักจัดวาง	รกเร็วเมื่อหู
๒	ศถามจริงตั้งสอาตนี้	เดาะหา ยากแยะ
	ไสโครกเกิดสาธา	ระณะพร้อม
	วิญญาอะวิญญา	ทุกอย่าง
	ไสโครกยอมรวมถ่อม	ตลอดคืนตั้งผอง
๓	หากชอบการสอาตค้อง	รักษา คีนา
	สอาตไม่ชอบซาธา	ชดชอ
	สอาตชอบคบหา	คนหมั่น
	บักถวาคชชชอ	รกเมื่อเประหยา
๔	เดกกายเรามนุษย์ทั้ง	ชายหญิง
	งามแ่งเพราะแต่งจริง	แจ่มหน้า
	หากไม่ตกแต่งถึง	ดึกว่า
	ไสโครกเหม็นสาบกล้า	กลิ่นอุ้อออกเหียน

๕	โศโครกพัศคุด่วน	ทำหาย ง่ายนา
	โศโครกจิตรร่างกาย	ยากแก่
	พระสุคตทรงขยาย	คำเทศน์ ไว้เนอ
	ใครใคร่พบศอาดแท้	เร่งร่างกายเรื้อน
๖	ตั้งศอาดอารยอ้าง	บาฬี
	คือวิสุทธิมิ	เจ็ดถวน
	โศโครกยกคดี	โดยสืบ
	คือซากอศุถ่วน	เครื่องเหน้าอนิจัง

พระยาตโมสรสวรรค์ (ทัต) เมื่อยังเป็นทวดงตโมสรพดการ

โคลงศัพท์เก่าใหม่

๑	สรรพสิ่งเก่าใหม่อ้าง	รฐา รมณ์เฮย
	มีรูปรูปจิงปรา	กฏไซ้
	ปตอครูปและจักหา	เหตุที่ มีฎา
	เก่าฤใหม่ห่อนได้	ประจักษ์แจ้งแก่ชน
๒	รูปใดเดื่อมทรุดเศร้า	ศรีส่ตาย
	ดมมุติว่่าเก่าหมาย	ทุกผู้
	ศรีส่ตหมคมัวหาย	นิตโทษ นั้หนา
	ชื่อเช่นของใหม่รู้	ทั่วแท้ทางตรง

- ๓ ของเก่ามีอยู่แล้ว
คราวเมื่อได้ใหม่ปาน
ถึงวรรณดีฐาน
ย่อมเรียกว่าเก่าชั้น
- ๔ เก่าใหม่สรรพเครื่องใช้
จะยิ่งญาหย่อนกัน
สุดแต่ตั้งซึ่งอัน
จึ่งนับว่าดีแท้
- ๕ หนึ่งเก่าแรงโรคเรื้อ
แพทย์ว่าโบราณกรรม
หม่อมอเยี่ยวยา
นั้นแต่เก่าร้ายช้อน
- ๖ เดิมจิตรทุกจิตรร้าย
กตัญจิตรคิดทางธรรม
อย่างนั้นก็ควรจำ
เพราะที่เบียดยนิจิตรให้
- ๗ ยังมีที่เรียกร้อง
บ่าวอยู่กับนายถึง
ยามผิตย่อมว่ามิ่ง
มิ่งไม่ควรจะเข้า
- ถ่วงกาด นานเฮย
เก่าชั้น
เทียบเท่า กันแต่
ใหม่ได้ตามกาด
ทุกพรรค
เกียงแก่
เชิงชอบ ใช้นา
เที่ยงด้วยโดยนิยม
รุมทำ
ก่อร้อน
ยังยาก แดพ่อ
เขตรข้างความตาย
แรงกรรม
ชอบได้
เรียกใหม่ ได้เฮย
ห่างร้ายกตัญดี
กันซึ่ง
แก่เก่า
คนเก่า แก่เฮย
ยัวให้กูเคื่อง

๘	เครื่องใช้หมั่นขัดไว้	ทุกวัน
	ย่อมจะยังดีต้น	สดได้
	รูปกายเก่าแก่ครั้น	จักขัด คั้นฤ
	มีแต่ชุดเดียมไซ้	คราบดินสู่ญตกนซ์
๑๐	โคลงศัพท์เก่าใหม่ถ้วน	อัฐบท
	ข้าพระมนารัพจน์	กิจอ้าง
	พอเฉลิมเกียรติยศ	หอพระ ด้มคเอย
	ผิวผิตพลงบ้าง	โปรดข้าชอภย

นายเหว่า มนตรีพจนกิจ.

โคลงศัพท์เปรียบเทียบ

๑	เฉดยลักษณะเปรียบเชิงช	ชัดเห็น
	ความแค้นค้อยเพียรเชญ	คัตค้น
	ข่นย่อแต่พอเป็น	คุณศัพท์ ดารเทอญ
	วิภาคอุภัยพจนคั้น	แต่พินพาเหียร
๒	สัตว์เสถียรทุกถิ่นนา	พนมไพร กัด
	ตางพอดตาพองใจ	คร้าย
	สับตั้งซึ่งเปนไทย	เพศสัตว์ ทยองนา
	คงจะบินแหงว้าย	จึงแปลเปรียบหนี

๓ บางที่ด้ควเด่นเียง

อ้กด้ควอไศรยคน

ฎาดด้ควพวทพาทน

ฝักเรื่อของช้านาญไร

๔ นรชนโณดด้คว

ภยบัตเมียดเมียนด้คว

อ้กหมู่ประมาทมัว

เปรี้ยวจิตรชนคิน

๕ ปราชญ์ผู้เพ็ญด้ควคิหมัน

คาวีห้รู่ประมาณเฒ่มอ

ทุกช้ไภยจักจวมเจอ

กอบภระมตเชื่องซัน

๖ นยหน่งมณุษย์แม่

กอบภิจเองอ้กนาย

ภระปร้เปร้าเปรี้ยวภาย

อจจักตุฎาภได้

๗ ยิงมีชนเชื่องด้คว

ค้ด้ควด้คววิชาคุณ

บ้ญญาศทห้พยด้คว

จิตรจิงเชื่องช้ทัง

กัตชน พันนเฮย

เขครโกถ

หัยห้ค้ คี้เฮ

เรื่อคูนเคยคน

แตกถ้ว

๕ คินต

มุงเพศ พาดเฮย

เห็นยวงธำเคญ

บมิเผตอ

๕ ถกคิน

น้ยมาก กี้ค้

ปดตเป็ดองเค็กกษย์

มวญชาย หญิงเฮย

ชวงไซ

การร่วม เรื่อเฮ

เปรี้ยวค้วยเปรี้ยวค้

บวิบูรณ

เคิบคิง

ภระกอบเกียง ไภยเน

ย่างเยอภกรिया

๘ ผู้มีมานะกระต้าง
ไม่นิยมยนิชธรรม

จัดว่าจิตเป็นกรรม

เฉกเช่นไฉตรหนวกหน้า

๙ ศรัทธาของท่านผู้

กรรมฐานเจริญเรียน

ชราพยาธิภัยนเมียน

ห่อนอุชฺใจดีท่าน

๑๐ จำแนกเปรียบเชิงทอง

เปรียบเปรียบต้นคานฉับ

เชิงชหัทธยากับ

เป็นเหตุให้เห็นเค้า

ตดับคำ พระเฮย

ทิวฐิกถ์

เปรียบปราศ กุศลเฮ

นาคต้นจักขุต้อง

เพ็ญเพียร

รอมด้น

เบียดจวม มัจจุเฮ

เชิงแททเคี้ยว

โทศัพท

คินเค้า

ดงมเส็งยม งามเฮย

คู่อ่างทางแถง

กรมหมื่นสังกิตยธารงสัตว์ศักดิ์.

โคลงศัพท์ยาวสั้น

๑๑ เจริญดยาวแถงสั้น

คิดแถงตามโหวหาร

ผิดถูกโปรดประทาน

ตามประสาดี

ดองสถาน

เหตุ

โทษเกิด ท่านเฮ

อึดคอดอนต้น

๒ ยาวสั้นต้องตั้งอ้าง
หนึ่งเหยียดหนึ่งคงใน
ตั้งยื่นออกไปไกล
ตั้งหย่อนกว่าว่าสั้น

๓ คุโตเห็นส่วนสั้น
ยาวบนสั้นค่อเคิม

เฉกช่างก่อสร้างเฉลิม
ต้องตั้งเป็นคู่ให้

๔ ขรรคมดาเดือเมื่อน้อย
เมือใหญ่ใบหู

เฉกฉายเนตรหนุ่มช
ฉายเนตรแก่แต่สั้น

๕ ทนค้ยาวคราวคร้าย้าย
พินเดือยยาวดีรอน

ทนค้สั้นมันไม่คดอน
พินเดือยสั้นบดเคียม

๖ พิกถชนเนตรนั้น
จึ่งไม่งอกออกไป
เคิมเด็กแก่เท่าไต
เฉกเช่นเดินชนคิ้ว

อันใด เสมอเฮย
เขตรนั้น

กล่าวว่ายาวแฮ
ทิวสั้นสรรพของ

แซมเด็ริม
คิคได้

ฉดาคกิจ การนา
ผ่อนสั้นผ้นยาว

ยดหุ ยาวเฮย
กระชน

ไซติชัค ยาวแฮ
ตั้งช้ชาติชรา

โยกถอน ต้ฎา
รุกชเหียม

ตั้งถึยอยู่ นานนา
เขียนได้ยาวค้

หนอไฉน
กว่านัว

คงคัง นั้นนา
คู้สั้นชนชชน

๗ การกินกินไม่รู้

กอบกิดใจใดสักอัน

การนึกก็คิดเห็น

เขามักกล่าวว่ามี

๘ ฐึ้นแต่วโน้นโน้น

คำดีร้อยเบยพั้ง

ฐึ้นคำคำตั้ง

คนท่ปากยาวตั้ง

๙ ได้บยาวชาวบ้านว่า

ชาววัดอาบต้ม

คนกอบราชการท่

ไว้ได้บยาวเผ้าไท่

๑๐ เรือยาวเยียงอย่างผู้

พายถ่อถัดไปมา

เรือตั้งถัดถัดคดองคด

เรือเด่ที่ท่านเดิ่ตั้ง

๑๑ ไซ้ชาววรรณโรคเรือ

คงจักยาวกว่าปวง

ประจุมันโรคเรือดวง

แต่ตงเภทอาพาชไว้

บิคนัน

บ่นอู้

หาช่อง เชื้อนพ้อ

เกี้ยวคว้านหลังยาว

คงตั้ง

เท่านั้น

ทองนพ คุณนา

คงน่มถม

งามดี

ไม่ได้

ซัดท่า ทางแย

ฝ่ายข้างไม้ควร

อนาถา

ยากพัน

ไคถ่างย ตายแย

ตั้งตั้งทันไหน

วังทรง

บ้วยไซ้

จิตรคัม พด้นพ้อ

ตั้งตั้งกับยาว

๑๒ มีคิดปด้าครเพียง

เดียงซัพโดยชอบยด

มือไว้วิทยามถ

ยศเดื่อมทรพยถอยถ้า

๑๓ พระทรงบัญญัติไว้

กำหนดห้าพันวธัถ้า

แบ่งตามอดีตคณา

ส่วนที่สันพถันได้

๑๔ มถายศุขทุกขทั้ง

เที่ยวว่ายวณธังถ้า

ในภพใหญ่น้อยนาน

เดวยศุขทุกขธัมถัน

๑๕ เดิมเกิดใครไปรู้

เกิดแก่ไซ้ตายเวียน

คำพระว่าถ้าเพียร

พบเงื่อนยาวจับถัน

๑๖ ธองศัพทยาวถันชว

ยาวว่าตถเวทถราม

ถองถันว่าถิงถาม

ตุตถักักักถัน

พอดน

ยัตถ้า

ประโยชน์อย่าง ถันเฮ

แต่ต้องตถิน

ถ้าถณา

เดร์จไซ้

คถันบ ยาวเฮ

กับเบองประจุมัน

ไครกถถ ยาวเฮย

แต่ถัน

เกิดแก่ ตายเฮย

ไศกยัยถายยาว

รักเวียน ฐัถ

บเวิน

ถุมรรค ถถณา

เด็คถันตบถุญ

ตถความ ทรถเฮย

ถันถัน

ยาวชว ถันถณา

แบ่งต้องถามประถงก

๑๗	ยาวต้นต้วรค์ไต้ร้งไต้	นำมา พิมพ์เอย
	ขุนคุดงตั้งคดา	อาคั่นถ้าง
	กระทรวงยทุชนา	กรมจ่าย ไซ้แซ
	ต้นองพระเศษพระคุดงตั้ง	ตั้งไว้หวังเจติม

พระยาเด็ถยรฐาปนภคคัย (ชม) เมื่อยังเป็นขุนคุดงตั้งคดาอาคั่น

โคตงคัพทคุดมคุด

๑	คำคุดมคุดคุดคุด	แข่งกัน ข้ามเอย
	คุดมคุดคุดคุดคุดคุด	จ่ายไซ้
	คุดคุดคุดคุดคุดคุด	ตั้งยาก ไซ้เนอ
	เท้ยมคุดคุดคุดคุด	หน้อยให้เห็นจรง
๒	ตั้งตั้งมุดคุดคุด	จ่ายคุดย คุดไต้
	มุดคุดคุดคุดคุดคุด	เด้ระชอ
	คุดคุดคุดคุดคุดคุด	คุดคุดยาก นาคุด
	ชอคุดคุดคุดคุดคุด	คุดคุดคุดคุดคุด
๓	ถั่งชนเซ่นเรยกรวดง	ว่าคุดม กุดคุด
	ไหวพรวบคุดคุดคุดคุด	เรยกรู
	จกัไซ้ตั้งคุดคุด	ใจจ่าย นกันา
	ไซ้เนอชนคุดคุด	อุดช้ายากเท้ถอ

๔ เมื่อเทียบถึงที่ไซ้

คมง่ายไซ้แต่ดี

คือยากก็ยอมมี

ผฝ้ายคมชวช้าง

๕ มากมีตั้งซึ่งไซ้

เฉกมีดคมคือผิด

มีดโกนเหล็กคมชนิด

เมื่อจักเจียนหมากแม่

๖ แม่ไซ้คมมีดนั้น

คมจักมีจักพลาด

หนังดีออกษรขาด

มีดกระดาษจึงไซ้ คือ

๗ เป็นคนเฉื่อยฉลาดทั้ง

เป็นบ่าวนายบ่ระอา

เป็นนายบ่าวก็ผา

เป็นเพราะไปขัดข้อง

๘ ยามคนคมกดมีขำ

เฉื่อยฉลาดแหลมเด้ก็กด

ผีใครรักระเตียงปน

คนคดถึงคมดี

ต่างวิธี กันแต่

ดูจอย่าง

ดีอยู่ แถนา

ฝ้ายดีของดี

เชือกคืด เทอญพ่อ

ແผกแท้

มีดหมาก ก็ดี

หมดคือดีใจ

ตัดกระดาษ

ดีก็มี

เฉฉีก เตี้ยเฮย

ดูได้คืนเห็น

บัญญัติ คมฤา

โอรุพร้อง

คู่กึ่ง ใหญ่แต่

เฉกคือเซอะทราม

คืดคน คดแ

เกดอันชู้

เป็นมัน มีแต่

เซอะคือได้ โคน

๑ จำใจจำดวงตอ ^{นั้}	หยุดความ ที่เนอ
ภาณูรังษีนาม	นั้กตัน
บัญญัติบ่คมตาม	เขิญคิ เทอญพ้อ
รวมนับแปดโคตงคัน	เขี้ยคู้ยเหตือเขิญ

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

โคตงศัพท์ด่าก่อน

๑ จักแดงแจจกซ้อ	คุณศัพท์
คือด่าก่อนเปนมบั	รเมียบถ้อย
สองฝ่ายคู่กำกับ	กันอยู่ นะพ้อ
โตมิตโตตกค้อย	ปราชญ์ต้องเคิมเสริม
๒ เกิดด่ายอมไม่แจ้ง	สรรพงาน อคิตเฮย
เกิดก่อนมักทรบการ	ตั้งตัน
ตายด่าอาจพบพาน	สิ่งประหลาด ปวงแช
ตายก่อนดั่งดวงดับพัน	ห่อนรู้การหลัง
๓ โดด่าการคิดไว้	ไม่ส้ม
โตก่อนคาดอารมณ์	ถูไต้
เป็นด่าจันงานงม	เงอะขัค ขวางเนอ
เป็นก่อนคดองแควดวไซ	เสร์จสันสรรพงาน

๔ มั่งมีตาจะต้อง

มั่งมีก่อนผ่อนปรน

จนดำหม่นวชน

จนก่อนเพื่อนมิตรขอ

๕ บวชดำห่อนทราบข้อ

บวชก่อนยอมมถาค

ตั้งดำยิ่งฉกาจ

ตั้งก่อนกตบเข้าคู่

๖ มาดำจำจะได้

มาก่อนคฐิตเจน

ไปดำผิว่าเกณฑ

ไปก่อนนายเห็นหน้า

๗ ถึงดำเดินเดี่ยวดำ

ถึงก่อนนอนสบาย

กตบดำค่อยค่อยผาย

กตบก่อนรับมาแล้ว

๘ แล้วดำต้องเร้าร้อน

แล้วก่อนตำราญใจ

ไต่ดำอกปานไฟ

ไต่ก่อนดำเริงวัน

เจียมคน

จ่ายข้อ

ยังนับ ถือพ่อ

กตบทิ้งไม้เห็ดยว

พุทชดำต้น

รอบรู้

รู้ยิ่ง ฐานะ

ท่องไว้ ดมหลง

ของเคน เลือกเวย

หียบคว่า

นายเขียน นาท่อ

เผื่อให้รางวัล

ระวังกาย ยากนะ

ผ่องแผ้ว

ผืนกตบ คี่แผ

มักทั้งของต้ม

รณฤทัย

จิตรชน

เก่ายิ่ง เก่านา

เบิกหน้าใหม่เสมอ

๑ ต่ำก่อนควบคูน
ปางคาบเป็นคุณผล
ปางคาบเกิดโทษจน
เป็นวิฏฐะอนิจาเนอ

นำฉงน
ปโยชน์เกอ
เจียนทกข์ เทวศเฮย
แน่แท้ทางธรรม

กรมหมื่นจรัสพรปฏิภาณ

โคลงศัพท์นำหลัง

๑ แดงโคลงสองศัพท์เบื้อง
หลายสืบเห็นความยัง
เพ้อมากหากผู้ฟัง
ถดถัดคึดแต่่น้อย

นำหลัง
หย่อนถ้อย
เมื่อได้คร
ช่องขเชิงเห็น

๒ ทำบาปหยาบแต่เบื้อง
ผลแห่งอกศตหนา
เสวยทกข์เวทนา
จนทวิพโยปลัดกษณไต่

โบริา ฤณกาดเฮย
เนื่องให้
ภพภาค น่านอ
เดือคร้อนบาปหลัง

๓ ประพตีสัจริตพร้อม
กรรมมถสืบสถาน
ทำชอบแต่ปางกาด
ภายหน้าผลบุญนั้น

ใครทวาร
สถิตย์หมั่น
หลังดั่งวัง มานา
เนื่องเด้าตามต้นอง

๔ ๐ อ้ออกตั้งพูดแต่

ทำค่อหน้าว่ามพดบ

ดบหลังกักตายกดับ

นำคคหน้าคคค

๕ ๐ ค้อปากใจไปพร้อม

ทำค่อหน้าพูดค

ดบหลังกถ่าวเดี่ยคค

ชนคคเช่นกถ่าวคคค

๖ ๐ การถ่นนำคคค

หลังกดับเป็นหน้าคค

คคคคคคคคคคคคค

ร้องว่าไอคคคคค

๗ ๐ พิคารณาไอคคคคค

คคคคคคคคคคค

อาคคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

๘ ๐ เดกเซตาเซาควนคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคค

คคคคค

คคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคค

คคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคค

คคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคค

คคคคคค

คคคคคคคคคคค

คคคคคคคคคคค

๘ ข้างหน้ากาดคาคได้	ฤาไฉน
จักชั้วคืออย่างไร	ไ้ไม่รู้
กาดหลังที่ต่องไป	พอทราบ
ถึงกระนั้นยังผู้	พดาคบ้างพดงจำ
๑ รวมโคตงเก็บทถ้อย	แถดงเดอะ
เปรียบเทียบความยังเคอะ	ชัคดิน
ขอนุญาตโทษเดอะ	ณท่าน ปวงเฮย
พจนัพวาร์ว่าไ้ด้	ศัพทเม็องนำหลัง

หตวงตำรภักษวิสุทธิ (ค้วน)

โคตงศัพทห้อมเหม็น

๑ ของที่มีกลิ่นกตว	เกิดปรา กฏเฮย
มากถึงตุคพรวรณา	นับชั้น
ยังกลิ่นก็ค่างจา	รในไม้ หมคแฮ
คุมควมรวบให้สู้	ตุรูปเข้าคองตอง
๒ กลิ่นโคตงชอบใช้	ชมชวน ชันแฮ
เปนพวกกลิ่นห้อมประมอญ	หมคได้
กลิ่นที่เมื่อฆานควร	วังเก็ยจ
บ้านแพนกแยกยกให้	อยู่ข้างของเหม็น

๗	จึงเป็นความเปรียบด้วย	ความดี ชั่วฤ
	ผู้ประพฤติกายวจี	ต่อเชื้อ
	เดี่ยช่อมกพาที	เหม็นเทียบ แทนแด
	มชือเตียงคเกอ	ศักดิ์ใช้หอมแทน
๘	ผู้มหารู	ร่วงผิด
	ตงวนศักดิ์วีเสาะจวิต	เรี่ยร้อย
	เข้าไหนห่อนใครคิด	วังเกี่ยจ นิดเดย
	เดกตุคนช้ค้งน้อย	ภักตร์ผู้พึงช้ง
๙	ผีโงงเกาะกะทง	แถมเพลง เท้งแด
	จิตรโถงเจื่อนักเดง	ต่อเหล่า
	ผู้ค้มย้อมคิดเกรง	พยศชยาด แชยงนา
	กตกดินเหม็นใครเข้า	เดี่ยคข้างคงเบือน
๑๐	ถ้ากตบัจับคิดข้าง	คดีธรรม
	คุณโทษท้งสองจำ	พวกัน
	ต่างมีตุจกันกำ	หนดแน่ ไฉนนา
	เปนใหญ่ที่ใจช้	ช้องเกอเกิดผด
๑๑	เพราะหอมย้อมยัวเย้า	ยวนใจ ยิงนา
	เปนพวกกามคุณใคร	สับเข้า
	ผิตตอยเพตติเพตติโหด	หลงยาม ใจพ้อ
	ชอนวรากำเวมเว้า	จิตรเออสมปรวากนา

- ๑๓ ถ้ากระทบกตมกัฏฐัมถัน ของเหม็น
 หดงตุหมนัคเขญ ชุณฺชน
 พาจิตฺรหงคหังคเป็น เครื่องยั่ว
 โทษะบังเกิดสัน ดนุกซ้าการเดี่ย
 ๑๔ หากดบหอมห่อนพตัง เพดินพิศ วงนา
 ยงกมตมุงคิก ดกักกัน
 เห็นโดยดกษณานิจา ใบน้ นานพอ
 ตแต่กถันณกาครน เหยวแห่งหายหอม
 ๑๕ ถ้าดบถันชวข้อง ขานเขญ กัด
 ดกคจตรคิตเทียบเห็น เหตุมด้าง
 ร่างกายก็ถวนเป็น ของปฏิกูตแย
 ใบน้ำหน่ายแต่ข้าง ถันโพ้นพาเหียร
 ๑๖ คิดเห็นเช่นนี้ไม่ ยินดี ตู่คนร้นา
 เหม็นไม่ยินร้ายทวี่ สู้ขุได้
 มาตรนเกาะดบเหมาะมี ความตต ใจแย
 เป็นส่วนคุณคงให้ ดบทงตองทาง
 ๑๗ ดกษณคันธ์ธาคิน นายจ่านง
 ราชกิจดว้อยนามจง จิตรตง
 วับริวมเรียมเรียงตง พมพคาม นินา
 เบ็ดเดรัจตีบเจคทง มทหายแทนเซน

พระยาศรีสุนทรโวหาร (กมล) เมื่อยังเป็นนายจ่านงราชกิจ

โคลงศัพท์ไถ่ไถด

๑	ตฤษติโคลงไถดไถ่คู้	เคียงคดะ
	ดิชิตเรียบเรียงประ	นคห้อม
	ประดับหอสมุดอะ	ชิริระ ญาณเฮย
	เฉลิมพระเกียรติคุณพร้อม	พริ้งอ้อยแดงถวาย
๒	ของไถ่ดัดดับกับทั้ง	ของไถด
	หยุดยั้งไถดเร็วไป	ยั้งไถด
	จวมถึงจึ่งถอยไถด	ออกห่าง ไถดแย
	ไถดกดับไถดกดับได้	กดับนั้น โถกกรรม
๓	นายเนตรคราวหนุ่มนั้น	ยดไถด
	เมื่อแก่แก่ไถดไป	มีตหน้า
	คร่ำคร่าไปว่าใคร	คราวชาติ ทรายแย
	แตมไถดตมกดำ	กดับไถดไถดถอย
๔	หัตถบาทพระนั่งถ้วน	ทุกองค์
	เมื่อกระทำกรรมสงฆ์	ดำต้อย
	ไถดต้องศอกคืบคง	ควรว่า ไถดแย
	พ้นจากคืบไปพร้อม	พริ้งอ้อยห่างไถด

๕ ดิบบคไถลหัดให้

เห็นว่าน้อยคุณเขา

เขาไว้ก่อนเกิดเรา

ยี่สิบคไถลให้

๖ มิตรที่รักอยู่บ้าน

แต่หมั่นเวียนมาไป

คนไถลไม่พอใจ

เหมือนอยู่ไถลทางใต้

๗ สิ่งไม่มีที่อ้าง

ไถลว่าไถลเหลือไถล

จับถือไม่ถูกใคร

จับมิได้ ไถลพัน

๘ องค์ขอวิชาไม่รู้

ยาวยัดไถลไถลขยาย

ให้สัตว์แก่เกิดตาย

ตัดขอวิชาเกิดเกิดยัง

๙ อยู่ไถลนักปราชญ์ผู้

เวียนได้ถามสนทนา

สิ่งที่โง่คงพา

ความซัดทิวฐิให้

รับเขา เทอญเอย

บได้

รวบเร่ง ห่อแ่

เก็ดอกเหียนกตัมหาย

ทางไถล

เปรียบไถล

มาสู่ กั้นแ่

หมิ่นร้อยแสนวัน

อันใด

ดิบบัน

จักครว่า มาฤ

ที่ผู้จักเห็น

สุดตาย

ยากเพียง

คนก่อ เกิดแ่

กตัมไถลใจเกษม

ปรีชา

ว่าไถล

เฉด็ยเวร็อง ปราดเอย

ห่างคือกตัมดี

๑๐	ไกลสุดเนตรเขตรไกล	คนพาด
	หนีสุดไกลไกลสถาน	อย่าไกล
	ไกลพิงษ์ที่ทรงญาณ	ยวดยิ่ง ขอบญา
	ไกลมิตรสนิทไร	ราศร้างแรมไกล
๑๑	อยู่ไกล ไม่สัดับรู้	รศไทร รัตนเอย
	ไกลยิ่งไกลแดนไกล	ปราชญ์อ้าง
	ไกลความศุขทุกขใจ	ไกลดิบ โดกแย
	ไกลจากดีเหตุดวง	อยู่ไกลกดับไกล
๑๒	อยู่ไกลไม่จิตรเกอ	กรรณา กั้นเอย
	เหมือนอยู่ยังคฤหา	ร่วมห้อง
	อยู่ไกล ไม่ไปมา	หาตู้ กั้นแย
	เหมือนอยู่ไกลสุดร้อง	เรียกร้อยโยชน์แสน
๑๓	อยู่ไกลพระอริยะเจ้า	จอมปรี ชาเอย
	ไม่ยากชิมทราบคดี	ที่ตน
	ถึงจะยัดขายจี	วรอยู่ เต็มอญา
	กล่าวว่ายอยู่ไกลพัน	เขตรแคว้นแดนไกล
๑๔	โคลงไกล ไกลหนีสุด	ปัญญา
	เหลือที่จะพรรณนา	เงื่อนเค้า
	พระยาราชโยธา	รับพระราช ทานน้อ
	ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า	กล่าวไกล ไกลถวยา

พระยาราชโยธา (เพื่อน)

โคลงศัพท์ถกถัน

๑	ถกดินตักแต่งไว้	ตามควร
	ยังคิดยิ่งชัดชวน	ชอบดิน
	เรือเด็กกระต๋อมสวน	ทางตั้ง นินา
	ปราชญ์อ่านเห็นอ่อนชน	ช่วยเว้นเอนดู
๒	ของคู่ถกคนบ่ง	บังคับ
	ถกตั้งแต่ปากนับ	มากน
	คนตั้งปากเหมือนกับ	บาทก่อน
	แต่ว่านับน้อยชน	ชื่อดินตามเห็น
๓	เป็นความดินถก	มากหลาย
	จักคิดข้ออธิบาย	บอกแก่
	พอควรกับความหมาย	อ่านเด่น
	ชิมทราบทุกท่านแท้	มากเข้าพาดัน
๔	บัญญัติสรรพตั้งสัน	วิชา
	ถกรอบรู้คิดหา	ชอบได้
	คนติดกิจไต่พา	โทษตั้ง คนเฮย
	ยศศักดิ์ทรัพย์สินใช้	เสื่อมดินตามผดญา

๕
๑ งานดีถูกไม้มาก

แม่ว่าน้อยศทราบ

งานคนบ่ต้องห้าม

เบาทรัพย์เบาแรงน้อย

๖
๑ เจรจาดีก็อ้อมอวด

คเมือปราศรัยแนะนำ

การเรื่อกลับกลายซัด

คนตัดความเอ้อโฮ

๗
๑ ภูมที่ถักเช่นกัน

ผิตแบบบ่ควระ

บ่อน่าออกขอสระ

ควรดีก็คนพด้นให้

๘
๑ เห็นแท้ดีก็คนคู่

ดีโทษกลับข้ามกัน

สุดแต่จักชอบหัน

กต่างมากมักไม้ต้อง

๙
๑ เชื้อได้พูดได้ท้วง

คนดีก็คนดี

ไม่หมิ่นประพาศิชวน

คนดีก็เช่นน้ำก่อน

จิดงาม

เต็มมด้อย

ทาบเห็น้อย นึกนา

ตระหนคนงามตา

ความอรรถ

พูดได้

ข้อเงอง งงพ้อ

อาจได้การดี

กระทะ

ชอบใช้

ชนแต่พย่ ฝรั่ง

ขอคแห่งขุนหมื่น

แข่งขัน

คจพริ้ง

เหตุดีก็ คนญา

จิตรผู้ดี

ทุกคน

เผด็จขุน

ชวายเป็น เรี้ยนแซ

ถูกร้อนตะถายตุณ

๑๐	ทุกถววยรายชื้ออั้ง	อดังการ
	เซตงพจนเพือเปนนงาน	กอบเกอ
	หอด่มคุดชริฎาณ	โดยเยียง ยาวเฮย
	คามจิตรคิตชัตเวือ	ตืบถ้วนมวญโคตง

พระองค์เจ้าอดังการ

โคลงศัพท์ในนอก

๑	เวียงเวียมเทียบคิตช้อ	คำดยาม
	คู้หนึ่งโนนออกตาม	อรรถอั้ง
	พอดังเซปใจความ	คำกถ้าว กั้นแฮ
	อธิบายขยายถ้ว้าง	ออกไว้ค้ำมเห็น
๒	เปนเครื่องรฎกไว้	กาดนาน
	หอด่มคุดชริฎาณ	ทิน
	ไซ่ปราชญ์ถาดคชาญ	เชิงถักษณ์ เดยพ้อ
	โตคตาศ์เชฎญปราชญ์ช	ช้องแต้มเติมถ่นอง
๓	จำตองถักษณคิตเค้า	ดีประ การแฮ
	หนึ่งเพ่งความเดี่ยวกตะ	คู้คั้น
	หนึ่งเฉภาะเพ่งกันจะ	เห็นประจักษ์ ชักนา
	หนึ่งนอกหนึ่งโนนคั้น	คิตเค้าความเฉดย

๔ หมอวัดค้นราชกิจตั้ง

ในนอกเสมอกัน

ในไถ่ถอนนอกไถ่ถอน

เป็นหมู่คูกุชวาช้าย

๕ ต้มในต้มนอกต้ม

ตำรวจนอกในหวัง

แต่งในนอกชาวคตัง

หมู่สระพากรถวัน

๖ ในทำเนียบชื่อตั้ง

คือชื่อมีแบบปาง

นอกทำเนียบชื่อวาง

แต่ราชการยศชั้น

๗ ตอนสองในนอกค้อง

เห็นนอกจึงมีใน

ทุกภาชนตั้งใดใด

ไซ้ทั่วทุกคำพร้อม

๘ ตรรพภาชนเครื่องไซ้

คูกุทำด้วยโถง่า

มีในนอกธรรมดา

ในเพ่งในกลางชั้น

ปางบรรพ์ แบบฤ

คู่คล้าย

ตำแหน่ง กิจนา

มากแท้หลายกรม

กรมวัง

วิเศษถ้วน

อึกพันัก งานแช

นอกด้วยใหม่

ขุนนาง

ก่อนหน้า

ตำแหน่ง ใหม่เฮย

นับได้เหมือนเสมอ

ฮาไศรย กั้นแช

เรียกร้อง

ฤาเปรียบ เทียบนา

จกชแข็งหวัง

นานา อเนกเฮย

รพัตตัน

โดยรูป มันแช

นอกพันรูปพรรณ

๑๖ ไม่เรียงเรียงบักไว้

อันนอกอันในปอง

เขียนวงขีดจำกัด

วงนอกวงในไว้

๑๗ โดยตำรนครฐ

เลขนอกเลขในเขียน

ผูกความคิดพูดเพียร

ความใคร่เรียนฤค่าง

๑๘ หนังสือสถิติที่ว่าไว้

นอกอย่านำคำศร

ภายในตั้งใดศร

ชื่อศรศรค้อมิตรเจ้า

๑๙ ภายในเพ่งเงาหน้า

กายเพ่งภายนอกยก

จิตรกายประกอบกต

ดับปฐษฤพาดฐ

๒๐ ผดขุ่นหนามนอกเหนือ

มันทศศรจิตรในปาน

ผดมะเคื่อนอกแดงฉาน

หวานนอกชมในถ้อย

ตำรสอง อันนา

เรียงได้

ลักษณะเรียบ คู่เส

เรียงร้อยแปดประมาณ

เชิงเขียน

เขตร้าง

ผู้ถนัด ชัดนา

ขาดเค้าตามประสงค์

แต่บุ ราณเสย

จู่เข้า

ปกมิด ไว้พอ

ชอบแท้ควรชม

ใจคน

เขียน

ใดคดงาศ ฤพพอ

ช่องด้วยตนเอง

ในหวาน

เปรียบอ้อย

หนอนบ่อน ในนา

เทียบแท้ทางตรง

๓๔ ธรรมที่ตั้งง่าอย่าง
มีนอกหากในน้ำ

ส่วนในหากนอกง่า
ยกเช่นเปนอย่างไ้

๓๕ ตอนด้ามในศัพท์คัน
คิดคักจักเปนแปลง

หลายหากมากค่าแต่ง
ตามศัพท์ด้ามัญแท้

๓๖ ในพระบาทอยู่เกล้า
ในท่านนันทม

ในพระดำถ่มนิยม
ในท่นับถ้อร

๓๗ ในเนื้อไซ่น
ในหมู่มิตรพวงกุด

ในกองชาติแปลงปน
ในร่วมรวมเปนเนื้อ

๓๘ ในห่อหีบเก็บแก้ว
ในที่ดับตังจิต

ในใจสุขทุกขคิด
ในเหตุเพราะดับอัน

โดยคำ ฉันทา
นะให้

แดงคๆ กันแช
เทียบเค้าความต้นอง

ค่าแดง
เปลี่ยนแก้

โดยหมู่
ที่ไซ้ในสยาม

ในกรม อักแช
เรียกชื่อ

ใจเรียก ท่านเฮย
จิตรร้ายฤคอร

ว่าประยร วงษ์แช
จิตรเกอ

ปานเปรียบ กันหา
หนึ่งค้วยตมาคม

ปกบีด มิตนอ
เงียบน

ครวญใคร่ ไตพ้อ
อึดแท้เหลื่อเห็น

๑๙	ในโรงเรียนตึกห้อง ในม่านมุ้งศาลา ในร่มร่มพฤกษา ในรอบกำแพงรั้ว	คห กช ^๕ บังแดด ฝนแด เครื่องกันกันบัง
๒๐	ในภาชนะชั้นชวดถ้อย ในบ่อเหมืองมิ่งบาง ในคอกคกทิมตรง ในท่เครื่องขังค้ำ	โองกลาง อ่างเขย น้ำหน้า กรงวิหค นาพ้อ ตั้งเชิงหมาย
๒๑	ในโต๊ะถาดภาชนะตั้ง ในเตื่อนรถเกวียนกอง ในเรือเสื่ออาศน์รอง ในเรียกแทนบนคัน	เต็มของ นานา ไต้ถ้น นอนนั่ง แดแด คิดได้ความเฉลย
๒๒	ในที่ของคิตตั้ง ในทุ่งนาตงพง ในเขตรพระนครคง ในแม่น้ำถนนซ้อ	โดยประสงค์ บ้ำอ้อ วังวัด บ้านฤ เหตุเชิงตั้งถาน
๒๓	ในระหว่างซึ่งไต้ ในเมื่อเจตนาถัด ในบทกฎพิกัก ในเขตรกำหนดไต้	ทำสัตย์ ตัญญาแด นะไว้ เปนแบบ นาธา เรียกร้องเปนประมาณ

๒๔	๑	ตั้งรพศัพทซึ่งแอมอ้าง ตั้งรพตั้งกันมึงถัม อึกที่มึงมึงถัม ไปคตาศัพทจักแต่วัง	อยู่กับ ในเซย ไม้แจ้ง กำหนด ไตฤา เศกด้วยในควร
๒๕	๑	หนึ่งโนยนับเนองด้วย สยามเรียกนามปรากฏ พากย์ชนกมัทมค ยกมครสยามอ้าง	คำมคร อยู่บ้าง โดยมาก ออกไว้พอเห็น
๒๖	๑	โนยนาโนยเนครนั โนยหนึ่งอย่างพรวณา เศกโนยวิโนยธา คโนยบุตรโนยมันฝ้าย	ในตา แยกย้าย ตั้งตั้ง สอนแฮ คุณเป็นนาม
๒๗	๑	หนึ่งโนยไม่เพ่งด้วย บุตรเรียกตุกในอก คมในฝักมีตปก คำเปรียบเช่นว่าไว้	คำยก กต่างฤา อึกได้ จิตรอาจ หาญแฮ อย่างนมอนันต์
๒๘	๑	คอนตั้งชนอกเนอ ตามทีคำสยามแยก คิดคักจักมันแผนก กล่าวแต่ตั้งเขปน้อย	ความแจก แจงเซย อย่างถ้อย เป็นถ้วน หนึ่งข้อความเด่น

๒๘ ๑ นอกรปดรรพตั้งต้น

นอกรพิภคกฏหมาย

นอกรประเทศเขตรเจ้านาย

นอกรจิตรนอกรัตนของ

๓๐ ๑ คงเพ่งความห่างพัน

คือที่มุ่งหมายใด

ตรงข้ามกับคำใน

ดั่งบทในขยายแล้ว

๓๑ ๑ บางคำนอกอยู่ข้าง

ความแปลกเบียดนแปลกแปร

ดูบ้านนอกนอกแนว

ฤกว่านอกบ้านแย้ง

๓๒ ๑ ขรรมนิยมนอกอีกอ้าง

ดรรพตั้งต่างประเทศออก

นอกรอย่างนอกรขรรมนิยมบอก

นอกรอยู่น่าหลังได้

๓๓ ๑ หนึ่งคำนอกเปรียบข้อ

บางหมู่คำตรงซิด

บางคาบใคร่ครวญคิด

จักกล่าวเป็นอย่างน้อย

เหลือหลาย

แบบเบอง

มีศเพศ พงษ์แฮ

ยักย้ายหลายสถาน

ตดไกล

คดาศแคจั่ว

แปลงเปลี่ยน กั้นแฮ

จนแจ่งแต่หลัง

นำแด หลังฤ

เดห์แจ่ง

โดยรอบ กรุงนา

แยกพันเขตรประสงค์

อย่างนอก หนึ่งฤ

อรรณใช้

ผิดแบบ แผนนา

ต่างเค้าความหมาย

สุภาสิด

ชอบถ้อย

คำเปรียบ

หนึ่งให้พอเห็น

๓๔	ถูกดอกนอกช่อช ^๕	เชิงคำ เปรียบนา
	ไซ่เรื่องวิปคทา	จอดจ้าน
	หม่ไม้้นอกกอดำ	ใหญ่แยก พงษ์แย
	นอกคอกกระเพื่อนบ้าน	เคือตว่อนดำเคือ
๓๕	นอกเรื่องวิพว่าด้วย	วาจา
	อครินอกตำรา	เด่หรั
	ถูกศิษย์นอกครุอา	จารย์ตั้ง สอนแย
	เมียนอกผัวคมช ^๕	เด่หนตไฉน
๓๖	บุครนอกพ่อแม่ทั้ง	ตระกูลวงษ์
	นอกมิตรจิครไปคง	ต้ยอ้าง
	นอกเจ้าไปคิดจง	ใจภักดี ทำนนา
	นายนอกบ่าวบ่าวร้าง	เด่หนพงแหง
๓๗	ศัพท์ในศัพท์นอกถิ่น	ปรารภ
	ด้ามตีบเจ็ดโคตงจบ	แจกได้
	เพื่อตมาชิกอ่านพบ	ชวนชื่น
	แทนค้อยรังตฤชติไว้	ชัวช้ายันนาน

กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

โคลงศัพท์แหลมบ้าน

๑ คำแหลมกับบ้านคู่	ควรคิด
ตั้งว่าแหลมหลายชนิด	เช่นใช้
ความเคี้ยวเช่นกับบิต	หัดเจาะ ไม้
สุดแต่ทำทูลได้	ตั้งนั้นเป็นแหลม
๒ ตั้งเรียกว่าบ้านถับ	ความชาน
คือซึ่งบดต้องการ	เจาะใช้
คลุมพุกและค้อนราน	วันตั้ง เรียบนา
มันมีเหตุให้	ตั้งนั้นเป็นรู
๓ แหลมมีคุณมากได้	การสรรพ เด็กรานา
บ้านเท่าจักเปรียบปรับ	ห่อนได้
แหลมยอกเมื่อผลอนับ	เจ็บไป ช้ำแฮ
บ้านดอกชอกช้ำให้	ปวดร้าวรานนาน

กรมหมื่นปราบปรบักษ์

โคลงศัพท์อึ้งเจียม

๑	อึ้งเจียมเปนเพื่อด้วย	เหตุใด	แน่นอน
	อึ้ง, อ้อ คือเสียงไร	อึ้ง	ท้อ
	เสียงเกิดแต่ความไหว	กระทบ	โศครธา
	เจียมเตาคือเมือมอ	ตั้ง	ตั้งขึ้นเสียงอึ้ง
๒	ความอึ้งแต่เจียมทั้ง	ต้องศัพท์	
	ถ้าจักจำแนกนับ	มากแม้	
	เสียงไรที่มากดับ	ไม่ชอบ	โศครเฮย
	เสียงนั้นเป็นอึ้งแท้	เท่า	รวมความ
๓	เปรียบเสียงมาต่อเรา	รคมดี	
	แต่ศัพท์สรรพเพร	มีทอง	
	อีกเสียงผรุศว่าที่	อึ้งแซ่	นิแ่น
	ใครดับชอบหุพร้อง	เพราะบ้าง	ฤาไหน
๔	เว้นแต่ชนโศครตอ	เต็มตั้ง	
	ไม้ทราวดำเนียงอึ้ง	แต่	น้อย
	ผิวเสียงตั้งอึ้งถึง	โศครดับ	ก็ดี
	ไม้หนวกกงยินช้อย	ตั้ง	ทำนาย

๕ ความจริงยากจักแจ้ง
 ตักแต่คิดโดยเภา

หาไม่จักเป็นเหมา
 มันไม่ก่ดำงเดถือผู้

๖ เมื่อใดปราศจากสัน
 ฤตังที่อึ่งอุคม

เปรียบยามรัตติกาลสุด
 ความเงยบม้เมื่อนน

๗ นัยหนึ่งชนชอบเพื่อ
 คำว่า, ความถัมมี

จงเงยบอย่าให้คดี
 ทวิพจนนเธอได้

๘ อีกคำหนึ่งนำแท้
 ถมคถันไม่มีโย

ว่าเงยบเพราะเหตุใด
 นกหลาดแต่จำต้อง

๙ เขอต่างชนเมื่อครั้ง
 เมียทษาญาคิมิตรอุคม

กอบการเด่นเตียงขรม
 จนเพื่อนรวหวบ้าน

ใจเขา พ่อเฮย
 ไซร์

หมายทั่ว ไปนา
 พุดค่านคงมี

เตียงมมนุษย์
 สันนหดน

ตงบตังค แด้วแฮ
 เหตุนี้ขรรรมตา

พาที่
 บิดได้

อึ่งแซ่ ไปเดย
 คุจก้อยฤาหนอ

ตงไดย
 จังพร้อง

เพราะเงยบ เตียงฤา
 กถ่าวไ้วตามเฉย

คราวตม บัดฤา
 ตันผถัน

เวียงวัน ใจพ่อ
 เมือร้องหนวกหู

๑๐ อ้า! ยามเจียมบ้างไว้
 เจียมชื่อเลี้ยงด่างพัด
 ที่เคยเล่นชิงชัง
 หายากได้ปากห้อง

๑๑ ชิ่งพระราชกฤติไท
 มวณมาคย์ราชภูริ์ชุกรม
 บ้านเมืองก็เจริญสม
 ชนทุกชาติอิงเค้า

๑๒ เจียมส่งบ่าวเค็กเลี้ยง
 ภายนอกภายในด
 เจียมยิ่งกว่าสมัย
 เพราะพระราชกฤษฏ์แต่

๑๓ อนึ่งปราชญ์อาจอ้างออก
 กล่าวว่านิพพานเป็น
 ชาติความเกิดรูปเบญ
 ปรินว่าเป็นอั้ง,เฮอ

๑๔ ดิบด้ามบทหมดสิ้น
 รวบดัดคัตคความคบึง
 แค้ช้อทคพิง
 มิถูกลกเชิญเถอะให้

กาตวิบัติ พ้อเฮย
 เพอหพ้อง
 ก็เจียม ไปฮา
 เจียมแท้แต่ตัว
 ควรนิยม แด้วเนอ
 รัมเกล้า
 บรรณยิ่ง เพรงเฮย
 เทียวค้ำมาชาย
 ศักดิ์
 เจียมแท้
 ราชวัช พันฮา
 โดกยชรวงศ์รวเรริญ
 ความเห็น
 เจียมเนอ
 จช้นช้นั้น แดเฮ
 อรรถนควรครอง
 ศัพทอั้ง เจียมฤ
 กล่าวไว้
 ใจเท่า นี้แด
 นักรู้คุณ

หม่อมเจ้าเพิ่ม

โคลงศัพท์ใหญ่เล็ก

๑	ถึงเวรเกณฑ์ให้ต่าง	โคลงคุณ ศัพท์เฮย
	เด็กใหญ่วางชุดมุน	เช่น ^๕
	ดิบหกบทถนถันผถน	คิดตั้ง มานา
	สุดแต่ใครจะ ^๕ รี	ชอบหน้าใจตน
๒	เด็กใหญ่คำ ^๕ คุณ	ประมาณ
	ตั้งเกตุรูปตั้งฐาน	ส่วนข้าง
	นอกเห็นแต่เปนการ	เทียบเปรียบ กันแฮ
	หาที่สุดจะ ^๕ อ้าง	ออกได้ ^๕ ถามี
๓	โดยใจจะคิดให้	เปนยุติ ตงญา
	ใหญ่เท่าใดที่สุด	บ ^๕ ได้
	ยิ่งคิดยิ่งสมมุติ	ใหญ่กว่า น ^๕ แฮ
	ถึงเด็กที่สุด ^๕ ไซ้	ไม่สันเหมื่อนกัน
๔	คำใหญ่แปลได้ว่า	เด็กหลาย เท่าแฮ
	เด็กเดาก็แปลกตาย	กตัม ^๕ ข้าม
	ว่าเป็นส่วนเศษหมาย	ของใหญ่ น ^๕ แฮ
	คำ ^๕ คู่เปรียบกึ่ง ^๕ ก้าม	คิดคล้ายค ^๕ ตั้งกัน

- ๑๐ ในสิ่งซึ่งโดยยัถวน
เช่นยศศักดิ์ ความชม
อำนาจชื่อเสียง สัม
ชวนชอบข้างใหญ่ตั้ง
- ๑๑ วางโตคือหยิ่งนั้น
มักใหญ่ไม่สูงเกิน
มนุษย์ ไม่สรรเสริญ
ใครคิดประพฤดิไซ้
- ๑๒ มักน้อยสันโตฐาน
ใครประพฤดิก็มี
ใจน้อยแต่กลับหัน
ดำหรับเขาจะด้อม
- ๑๓ มีขอโตฤาหน้าใหญ่
สู้รุ่มสู้ร้ายไป
ตัวเตี้ยไม่ถึงใคร
จะว่าเป็นชั่วแท้
- ๑๔ อยู่ ในตำแหน่งข้าง
สูง เปรียบผู้ใหญ่ดำ
นอน นิ่งคิดกระทำ
คำว่า เนตรตงหาผู้
- จะนิยม
เชิดทัง
บดเคี้ยว กัด
กว่าน้อยอัครา
ไม่เจริญ
ศักดิ์ไซ้
ว่าชอบ เคยพ้อ
ไม่เข้าฉิบหาย
เลิศดี
สุขพร้อม
ทุกข์ยาก นึกนอ
ถ่อถ่อเจ็บใจ
ฤาใจ ใหญ่เฮย
นั่นแท้
คนอื่น ฉันทา
ก็ดำแดงเห็น
มีอำ นาจเฮย
เหนี้ยกรู้
การกิจ ไตแด
เด็กน้อยด้วยดี

๑๕	อยู่ ณฐานที่น้อย	อำนาจ
	ตา เท้าโตไม่ขาด	คิดได้
	นอน ตรึกนั่งตรองหาฯ	ทำกิจ ได้แยะ
	หงาย พงษ์ผู้ใหญ่ไว้	กอบเกิดเป็นคุณ
๑๖	ผู้น้อยผู้ใหญ่น	หมายอา ยุญา
	อำนาจฤยศถา	ศักดิ์ด้วย
	แท้จริงจะพรรณา	คือชื่อ โฉนขอ
	บเดือกใหญ่ช่วยม้วย	มอดสั้นเสมอกัน

กรมพระเทวะวงษ์วโรประการ

โคลงศัพท์บนต่าง

โคลง ๒

๑	จักแต่คงคำคู่ไว้	คือศัพท์บนต่างได้
	อรรถแจ้งคามควร	นาตุ ๑
๒	ประมวญกำเนิดขึ้น	บางเป็นอุปสรรคขึ้น
	ชื่อไว้รวมคำ	อื่นนา ๑
๓	ถ้าดับบางคำได้	เป็นกิริยาศัพท์ได้
	ออกอ้างอรรถทวิ	มากโวย ๑

โคลง ๓

๔	มื่อยู่หดากหดายคำ	นำประสมพจน์อื่นบ้าง
	ในวैयाกรณอ้าง	ชื่อชัคมภัร์ ด้กฏครุ
๕	มีคณชวคความย่อ	ด้งจักตอไปนั
๖	แถงอรรถออกตามกั	กกว่าได้บรรยาย ไว้ย้า

โคลง ๔

๖	โอกาสส่วนหนึ่งใช้	มีของ รongฤ
	กับอีกทางเหมือนปอง	เรียกใช้
	ว่าบนคู้ต่างต้อง	คำอุป สรรคแฮ
	แถงศคคือปสรรรคได้	ด้ช้นโดยขบวน
๗	กิริยาบางคาบใช้	คำบน ใต้พอ
	เกิดแต่ตรีทอรรักถ	จ้งพร้อง
	บางเปนมบทนามคด	อรรถต้อง แท้แฮ
	ต้องนี้ไปคู้คู้ต้อง	ต่างเข้าเคียงเรียง
๘	คำต่างคือทศได้	คำคก ด้งเฮย
	ชานพากยนิบาตยก	แนนน
	จัดควมรวมด้ชก	คำคู้ นีนา
	บนต่างอย่างด้นด้น	สรูปได้ใจควม

๘ หนึ่งตุงพันศรีระพร้อง
ที่ต่ำได้เท่าคด

เหนือบนเรียกไต้ป็น
นี้ชนิดประดิษฐ์ให้

๑๐ ไอย์ยพจน์ใหม่ใหม่ไซ้

บ้ำว่ำนนแจงกัต์

อีกหลดว่่าต่างคัต์

คังบทพจน์พิเศษไซ้

๑๑ อุดตวรคคำคู่ไต้

ข้างล่างข้างบนป่อง

คั๊กบ่นคั๊กต่างของ

เรื่อนต่างเรื่อนบนเคด้า

๑๒ คั๊กเรื่อนไต้ตงอยู่

น่นเรื่อว่ำนนแจง

ไต้เรื่อนคั๊กแฝงเผื่อ

น่นรวบคำต่างค้อย

๑๓ ศัพท์ประกอบมีมากถัน

วง้วคั๊กบางนครตถาน

เรื่อแพปากคดองตพาน

บ้อมเกาะกตางชตวัน

เปนนบน ตะคะ

ต่างไซ้

เปนน่าง แถนา

ขัคค์ักความเคิม

บัญญัติ หนึ่งนา

กถ่าอไว้

คำคู่ นี้เรอ

ชอบเค้าความประตงค์

เปนนตอง แผชกนา

เรื่อเค้า

คั๊กภาค กั๊กเที้ยว

แข่งคดตองตองตถาน

ฝ้ายเหนือ

ค้อยถอย

อัยทศ ไต้ซา

เพิ่มเข้าเคียงหลัง

เหตุอประมาณ นาท่าน

บ้ำบ้าน

โรงจักร กตช

เรื่อกรวรวอตั้นรุ้

- ๑๔ ใต้สถิตยทางทิศด้าน
เรียกว่านมนนแรง
อยู่ทางทิศใต้แปดง
แม้ยังเห็นอยู่ใต้
- ๑๕ ๐ ดังความเข้าจิตรข้าง
อยู่ทิศเหนือมนม
ตั้งแต่เชิงใต้ทิว
บักกงนำกรวอง
- ๑๖ ๐ เมืองบนดงวนเรียกไร่
กรุงสถิตยใต้ลงมา
เมืองต่างต่อตมญา
บนคำคำต่างชน
- ๑๗ ๐ ผิดถับเพิ่มเติมต่าง
บนดักบนเรือนไป
คำต่างพูดชัดใน
ไม่สนิทอย่างบนธ
- ๑๘ ๐ ย่อมได้ประจักษ์รู้
ผู้อยู่ข้างต่างนำ
เรียกผู้อยู่บนด้า
ว่าจุงมาด่างน้อย
- เหนือแขวง
ชื่อไร่
เรียกนั้น ต่างตะ
ต่างตำบลทิว
บุรี เขียนเฮย
ชื่อก้าง
ขึ้นคือ ไปเส
เรียกทองเทียนเงิน
ทุกภา ราเฮย
กว่านั้น
ตมมต กั้นแน
ทิศเชิงความ
คำไซ
คูน
ความนั้น แดนา
ชัดชัดคำเสต์
โดยคำ พูดพี
นะถ้อย
เห็นยกแน่ แดฤา
หนังสือขอเห็น

๑๘ บางคราวความซัดได้
 ผู้ยู่บนเรือนจำ
 ว่าทำนุ่งไปทำ
 วิชาต่างเรือนนั้น
 ๑๙ คำบนไม่ต้องยก
 ชิดสนิทแนบความหมาย
 บนบกฝั่งเรือนหลาย
 เจคิยะเดาหงไซ้
 ๒๐ บนหลังคาอังกู
 บนเทริดซุ้มทวารเกลา
 บนกิ่งพฤกษ์สูงเสดา
 บนสุดกระต๋านก้อง
 ๒๑ บนเพดานคาศฟ้า
 หดงอศัควัคชพาห้เทา
 บนส่งวรรควิมานเนา
 บนที่ของถอยพร้อม
 ๒๒ เหล่านัจักพร้อมต่าง
 บนสนิทภาษาไทย
 ค้องทราบเพราะคำใน
 ึ่งจัตขัตติความพร้อม

โดยดำ คัญญา
 กถ่าวชน
 การถ่าว เทอญพ้อ
 เพราะช้อคำไซ้
 บรรยาย นาเจ้า
 ชัดได้
 บรรพค คักเฮย
 ครบหึ่งทอดสูง
 ชิวเพรา เพรศัแษ
 กถ่อมห้อง
 บนช่อง ดีมาเพื่อน
 เกริกทงฝรังจัน
 เรือนเต่า กระโดงเฮย
 ทวทัง
 อากาศ ฟ้าจ๊ะ
 เพรี้ยกถ้วนกระบวบน
 คำไซ้ คอบแษ
 เทียบอ้อม
 คนต่าง บนฮื่อ
 สนิทถ้อยทางสยาม

๒๔
๑ บนนางคำคู่อ้าง
กล่าวยากตัวอย่างซึก
ยังมากหมู่คากัก
ว่าแต่พอพาให้

๒๕
๑ คำบนเปนบทพ้อง
ม้อย่น้อยพจนา
เพราะเกิดแต่กายวา
จึงว่าเศกศรร้อง

๒๖
๑ บวงบนเทเวศร์น้อม
อายานวิงวอนสาร
ผิวเดรัจฉังสัตว์ศักดิ์ภาค
เทียบรูปมายศรัตอง

๒๗
๑ บนบานศาลกล่าวเจ้า
ศรวมเดรัจฉังประสงค์ทาง
ศุกรเจ้าเข้าวาง
คชแต่ะถึงศักดิ์ครเศย

๒๘
๑ เปนความเชิงเพ็ชียงแพ
ต้องรับบนตระดาการ
ขอคุณช่วยเอาภาร
จักคำขมนต์เท่า

อุปสรรค หนึ่ง
เช่นไว้

แดงไป สุดดู
จิตรชนต้นกถนาน
กิริยา ศัพท์คะ

อรรวช้อง
จาจิตร แต่ท่าน
เรียกแท้อาชยาต

กราบกราน นาชวิจ
เศกพร้อง

ต้มบัต หนึ่ง
คอบตังตั้งเวย

ผีต่าง เกิดสาว
ถวเบย

เด็นวิก ท่านเทอญ
แต่งให้ครบครัน

ในศาล
ครุ่นเคต้า
ผมเดรัจฉัง ประสงค์โก
ซึ่งเก้านของคุณ

๒๘ ๐ ทานมนออกพจน์ทำ

ไปเดรัจฉานพจนานา

จักยมม์รับอาญา

โดยแบบธรรมนิยมข้าง

๓๐ ๐ บวงบนบพทวิพยทง

กับอีกทานบพดาร์

ถ้วนบพทวิยาชาน

รวมรวมวังวจน์ไว้

๓๑ ๐ คำบนนามพิเศษนี้

คืออบตมัตต

ยังมีอีกตองบพ

สุดคัตขจัตเขตตาปล้ำ

๓๒ ๐ คำบดว่าดินทอง

บางจากบางปลากด

ยุบถนกำหนด

ทุกอย่างต่างต่างได้

๓๓ ๐ ดินบพทนี้แท้

คือทวิพยัตรรพพิตังาม

บพเตพบพความ

ว่าเดรัจฉานโยชนจักได้

โทษา รับทละ

ที่อ้าง

ตามโทษ เทียบนอ

ประเทศนี้จึงเต็ม

บนบาน

เสกให้

ทุกบพ ท่านเอย

อ่านอ้างเดรัจฉาน

พากยมคช

ปริมนี้

ไปประจักษ์ พากย์เดย

ชบเคียวดว่างใส

บางหมด

เรียกใช้

ว่าเรื่อง ความนา

เชิดชดาร์แดง

คำดยาม

หนังสือ

ที่กล่าว บพหมอ

คอบตงต้นองเสนอ

๓๔ ๑ คำบนนามตั้งบนัน

คามตั้งบัพัญญาธิ

พอเป็นที่ตราญกับ

คามทกะเกณทช้อย

๓๕ ๑ บนกริยาอังกทง

ไปคู่กับด่างตาม

แต่เดี่ยวออกข้อความ

ชชคจิตเคะเค้า

๓๖ ๑ บนด่างอุปสรรคได้

บนกริยาบนนาม

เพื่อเจ้อเรื่อเหตุวตาม

กัมมะตัมปาทิกได้

มาประดับ ไว้แฮ

หนึ่งน้อย

พั้งเด่น ดนุกนอ

ตั้งข้ออนุสนธิ

บนนาม ต้องนา

คิดเคถ้า

โดยส่วน คนแฮ

กคชนบรราย

แต่ดงความ คู่แฮ

โสดใช้

หตายหตาก อรรถนอ

โปรดแก้แปลแปลง

โคลง ๓

๓๗ ๑ ซึ่งแต่ดงความตามเห็น

เดอยดากมากเรื่อหนึ่ง

๓๘ ๑ ฮาไศรยตามโคลงแดง

บทโคลงมากหตายได้

๓๙ ๑ กิจคิตพันมากมวญ

ไปมีโอภาศช้อย

เป็นเนื้อความหตายข้อ

พัวเพื่อยาวความ ไปคะ ฯ

ในนอกแต่ดงอรรถไว้

จึงพ้องโดยกัน บ้างนา ฯ

เวตาควรกั้น้อย

เริ่มรังพาที ค้างนา ฯ

- ๔๐ จึ่งกอมป็นคิคประพันธ์ เสมียนช่วยกันเสริมสร้าง
พระมดุงวราเสงบ้าง ช่วยแก้มค้อชยาย ๗
- ๔๑ หตยท่านพ้งคำต่นอง ที่ดะเวงโคชาค้าง
ฝิวเหลือเกินพร่องบ้าง โทษช้อยโปรคอกัย เทอญเฮย ๗
เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ (พร)

โคลงศัพท์หย่อนตึง

- ๑ หย่อนตึงคำคู้ มีหตย
เหลือที่จะอธิบาย ถักวน
คำว่าย่อนคือหมาย ดึงไม้ ดึงพ่อ
ตึงก็ไม่หย่อนด้วน เด้ห้อยองตรงกัน
- ๒ เดี้ยงพิณไพเราะห้แจ้ว จับใจ
เพราะเอกท่มกตางใน เหมาะเด่ว
สายตึงก็ชักไกล เดยหิ้ว เดี้ยงพ่อ
หย่อนก็พานจักแคดัว คดวศได้พ้งดี
- ๓ หย่อนตึงคุณโทษให้ เสมอกัน
เฉกเช่นเด่นว่าพนน อีเบา
ตึงนกกักจกพตั้น ชาดบั้น
ความชอนเด้ห้เค้า โทษให้ฝายตึง

๔	ภักตร์คังขงขุดเงา	พาที่
๑	ปราศจากความดำมืด	ตุ๋น
	ใครเห็นห่อนเป็นศรี	งามสง่า
	ให้โทษแทบทุกมือ	ข้องร้อยเร็วถึง
๕	ความตั้งประโยชน์ให้	เป็นเวลา
	ตั้งดีชกจวจาก	ชอบแล้ว
	แม่ทัพสรรพบัญชา	การกิจ
	คำขาดไม่อ้อแอ้	นี้แท้คุณตั้ง
๖	คุณครมมีมากอ้าง	อเนกนับ
	กระจำบับดีสอดสรรพ	สิ่งพร้อม
	มันหย่อนห่อนจะจับ	จิตรโศคร เสนาะฤ
	โทษหย่อนคังนี้ต้อง	ห่อนให้เป็นคุณ

กรมหมื่นวิจิตรวรณปรีชา

โคลงว่าด้วยเพื่อนฝูง

๑	ดยามภาคดยามพจน์ไว้	วาที่ อ...อ อแซม!
	ค้อมิตรสหายชาวเกดอ	เพื่อนด้วย
	แต่คำเพื่อนไฉนมี	ฝูงต่อ นะเออ
	เพื่อนต่อฝูงนี้ด้วย	เหตุใด?

๒ ๑ อัดโนมตีอาคมแกด้ง
เพี้ยนจิตรจากใจจริง
โบราณถ่าวตองง่าม
ขอข่องขอซีไว้

๓ ๑ เพื่อนฝูงฝูงเพื่อนอ้ง
หลายชนิดชนิดหลายในย
ยั้งคู่ชู่ชู่ยั้งทัว
กรงทุกขทุกขกรงด

๔ ๑ เพื่อนเราเฝ้าเฝ้าร้อน
รักสันทมิคต่นักตาย
นามิตรชานามคักตอง
หลงเรอเหลดอซากู
๕ ๑ คำฝูงควรยั้งรู
ที่จะนับเป็นจริง

เป็นแต่เพื่อนฝูงจุง
ชวยคทงนงนให้
๖ ๑ เพื่อนกันเพื่อนกตทง
เพื่อนเดนมเพื่อนดวงถดำ
เพื่อนยอเพื่อนยกยิน
เพื่อนทกรเพื่อนให้อาง

ออกความ เห็นนา
ตีให้!

แตกแน่ ณะนะ!
ผิดเคื่อน

มากมี ฎาไม่?
เนช

ฝูงมาก มานา
“เหต” หาย!

รทรวง

ห่อนรู

แทงอก เจียวเพื่อน!

ยากเย็น

เช่นฝูง นกนะ!

ห่อนได้

ยรยาคร

เร่งจำ

เพื่อนกัน เมออยู่!

เพื่อนมต่าง

ชอบชิว

เพื่อนจริง

- ๗ เพื่อนพุดเพื่อนเด่นเพื่อ
 เพื่อนเทยวเพื่อนพาดราน
 เพื่อนเมาเพื่อนม้วยถ
 เพื่อนต๋นุกเพื่อนคต้อยคาน
- ๘ เพื่อนคคเพื่อนคคค้ำ
 เพื่อนเซ่นมคคตอมหวาน
 เพื่อนแอบเพื่อนอิงมิตร
 ฝูงหมคเว่นม้วยค้วย
- ๙ ฝูงพะฝูงกะก้าว
 บางจุมกไฉนจุง
 คิคคหน้าซังเถอะ
 ฝูงเพิ่มเพื่อนให้ไซ้
- ๑๐ เพื่อนตายตายเหตุค้วย
 เพื่อนยากยากเพื่อนเฮา
 เพื่อนทกขทกขเพื่อนบ้า
 เพื่อนชวชวได้บ
- ๑๑ ตันคานใครมาทมัน
 ไซ้เพื่อนกันฮาจาเปน
 ตันคานเพื่อนหากมัน
 ถึงผู้กมิตรแก้วไซ้
- เพื่อนชน
 เพื่อนบ้าน!
 เพื่อนยศ ฎาษา!!!
 เพื่อนฝูง
 ทจวิต
 เพื่อนกตวย!
 เพื่อนอดค อังนา
 เพื่อนจริง
 ตามเถอะ
 ถ่นได้
 จริงพ่อ คุณเฮ้ย!
 เพื่อนควาย!!!
 เพื่อนทำ กตนะ
 ฮาคมถ
 ราชร์ค รัชนา
 ก็ผตัญ?
 เหมือนกัน
 เพื่อนได้
 ผิดแผก ถันนา
 ฮยาหวัง

- ๑๒ เพื่อนคนที่ฝากได้
แต่ที่ต้นคานคัง
อังกฤษเรียก "มอรัต"
กันแต่กันให้แล้ว
- ๑๓ เหตุเราย่อมต้องถ้อย
คำกล่าวร้ายคดี
เท็จจริงเล่าต่อเบรียบ
เคยประพาศิได้แล้ว
- ๑๔ หนึ่งในใครกอบกิจเกอ
เราย่อมแบ่งจิตรบั้น
เราทำมากได้กอด
เร คิดว่าคังได้
- ๑๕ แม่เราทำห่อนได้
เราคิดว่าเขาเรา
ทั้งตัวทวไป
เราคิดสินค้วยน้ำ
- ๑๖ เออเศรษฐีผู้มีทรัพย์แม่
จะจ่ายแต่แกถบจน
ญาติใครกั้งเถอะ :
ชายเพื่อนญาติชื่อได้
- ชื่อนั้น คนนา
กล่าวแล้ว
"๘ แคนคาค วัดสิต
จิตรถนอม
คำเทียบ คนเรา
ห่อนแคว้ว
อาตมะ ญาติไม่?
จึงยอม!
เราถย ยินเขอ
เบรียบไซ้
โคก คินา
คุดเขา!
ฉันโค
เด่หัด้า
ทุกตั้ง สรรพเฮย
จิตรเอง!
กองเยอะ
บเทศได้
หาเพื่อน ยากเขอ
ญาติ "แผน" !"

๑๗	หลงเพื่อนแม่เพื่อนให้	โทษทัณฑ์
	หากชู้พืมทำาย	ข้อพร้อย
	จงอย่าพริ่นในขรรค์	ปราชญ์อึดัก
	ใครก่อนผิดต้องคด้อย	ตามเขา!!!

พระองค์เจ้าปฤษฎางค์
 *เทศ ว่าคี่ะ แมน ว่าคน

โคลงศัพท์เหนียวเปราะ

๑	พด้นพินาศขาดเด็ดด้วย	ง่ายตาย
	เป็นดั่งวงดิ่งเปราะหมาย	ข้อข
	ยังยืนมั่นคงหลตาย	โดยยาก
	แน่นหนักถกษณน	นับเข้าความเห็นยว
๒	เหนียวดรรพกรชอกทง	ขรรคมดา อื่นเฮย
	ชนยอมมีเจตนา	มากใช้
	ดิ่งเปราะห่อนจักดำ	ชาวนทัว ไปแฮ
	มีแต่เหนื่อยนับได้	ชอบด้วยบางดัมย
๓	เหนียวกายกายอยู่ตุ้	คงฮา วุชแฮ
	กายเปราะเหมาะะดำตรา	รกรัง
	ใจเหนียวยอมเหนียวดมา	ชิมน มีเฮย
	เปราะจริตความคิดฟุ้ง	ชานต้นดัมปชญัญ

๕	เห็นยวหนักโอยรูบ่เข็ เดี่ยกิกฉิมบราณชาน เปราะปากมากไร่งาน พถันเส้อมศุวตบเคว้า	ในการ คอวเฮย ตีบเค้า คอวรกถ้าว แดฎา เปล้าข้อธรรเสวिय
๕	ขีณาตพเห็นยวตนิทนม เปราะชาติชากตั้งชาร ปุกขนย้อมทยานชาน เปราะแกตั้งตัญตัน	นฤพาน เค็ดห้วน เห็นยวชาติ ภพเส ชาติเค็ดวความเกษม
๖	ความเปราะบังเกิดชน พถันแตกร้าวมี่ใน ความเห็นยวเกิดคณะใด จัดยัตยันตั้งหมั้น	หมู่ใคร ก็ดี หม่น ในคณะ นั้นนา ตมิกพร้อมเพรียงเดมขอ
๗	เปราะในดิ่งพิเศษดั้น เห็นยวดิ่งตามกมี แม้เปราะซึ่งส่วนกระดี เห็นยวแน่นในกุศตปล้า	ความดี เด็ชมนา บาปล้า มลายชั่ว แดแฮ ท่อนเปลี่ของปลอดตบุญ
๘	แปดบทธำบาทได้ คุณศัพท์โดยราชกิจ เพิ่มวชิรญาณสถิตย์ เฉลิมพระเกียรติบทรชเจ้า	รังสถุขดี โคลงฎา อัยเกล้า ทอพระ ตมุตเฮย พิภพพนแผ่นดินเฒ

พระอมรดิษฐพ (นก) เมื่อยังเป็นขุนภักดีอาสา

โคลงศัพท์พร้อมเต็ม

๑	เต็มพร้อมสองอย่างย้าย	แยกคำ หนคนอ
	เต็มมากเต็มน้อยต่ำ	เหนี่ยาไว้
	พร้อมน้อยพร้อมมากว่า	พรรณถึง ของแะ
	เต็มกดับถอยลงได้	พร้อมต้องดวงเต็ม
๒	เริ่มยกของหนักขึ้น	ชนไป
	แรงเท่าของจิ่งไหว	หวนรู้
	ของนาหนักพอโคด	ศดาเคต่อน สดวกแะ
	เต็มเบียมกำลังผู้	แบกหิ้วหามหาม
๓	พร้อมกำลังหยังรู้	แรงกำ หนคนา
	พร้อมแห่งของคนทำ	หยาบช้า
	เปรียบระดับกายรำ	ตครแต่ง ผิวแะ
	แบ้งผิดไปทั่วหน้า	พร้อมเนื่อนวดไฉน
๔	นายตั้งบ่าวตักน้ำ	เต็มใน กถางเฮย
	ควมกิจจงจ้วงไป	ซักผ้า
	ฤาต่างตั้งใดใคร	ขึ้นคั้ง สติตแะ
	พายเมื่อยถมน้ำ	ว่าน้ำพร้อมกกาง

๕	อ้างความเต็มพระองค์	สุดเต็ม
๖	พระองค์อยากเป็นคันเต็ม	เจียนเค้า
	หามาเท่าใดเต็ม	บกพระองค์ เต็มขอ
	ความพระองค์ปราถนาเรา	พระองค์เต็มไหน
๖	โดยครุณเต็มเต่งนำ	นวดเฉลา
	ยามชราเมียนเขา	พระองค์เนื้อ
	สารพิศจะถอยเบา	บกพระองค์ ดง
	นับแต่จะโรยหรือ	พระองค์เต็มสูญ
๗	พุทธบุตรบิตุเรศแม่	มารดา พระเคย
	สร้างพระบารมีมา	มากครั้ง
	กำหนดเปี่ยมเต็มมา	รเมศไม้ พระองค์
	บรรดุมรรคผลทั้ง	หลุดพ้นพิชมาร
๘	บำเพ็ญทานทั่วห้อง	ภาวนา
	ทรงสถิตยศัถา	ถักถวน
	สร้างแซมซึ่งวัดวา	ดิยะเพิ่ม บุญ
	บุญแท้ที่ฝนลงถ้วน	ตเม็ดหม้อคงเต็ม
๘	เต็มเปี่ยมบุญส่งเก้อ	อนุกต
	เห็นว่าพระองค์เร่งภุค	เพิ่มไว้
	เต็มบุญกรันจำรญ	เจริญสุข สวัสดิ์
	ยอมยงยนิยงค์ได้	ยังด้วยบุญส่งของ

๑๐	กองบาปหยาบแคงให้ กรรมแคงให้ชัดสน หากินไปเทียมคน ทราบว่าเป็นกรรมข้อง	เต็มทน ทุกข์เฮย พร้อมห้อง เต็มชัด ขวางแฮ บีตได้เป็นคี่
๑๑	ยุคศิธรรมจำจิตรต้อง เห็นพร้อมค้องเสริมคำ กอบการชอบกรรมนำ เต็มมะโนรณน้อม	เต็มกำ ดังเฮย ชื่อพร้อม ตาทแผย พิสุทธิ์เฮ รัตนนำวรมย์สวรรค์
๑๒	หมั่นกอบราชกิจด้วย โดยชื่อถือเที่ยงใน ทรงทนุรชระไฉ ไต่พร้อมครองเพิ่มแก้	เต็มใจ ทำเฮย มนต์แท้ ระวังกิจ ปวงนา เบี่ยมได้ประโยชน์ผล
๑๓	เต็มพร้อมต้องชื่อพระ แคงจบได้ไม่มี วงษ์วัดสันตบาฬี แม้คตาศปราชญ์ช่วยเปิดอง	เทพมนี่ แยบเยอง คติโตถ คตายแด เบตียนบั้งเอาบุญ

พระอุบาฬีคุณปมาจารย์ (ปาด) วัดพระเชตุพน
เมื่อยังเป็นพระเทพมนี่ วัดมหารณพาราม

